HE 51/2025 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi avioliittolakia, perintökaarta ja eräistä Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä annettua lakia.

Esityksen tavoitteena on selkeyttää oikeustilaa säätämällä avioliitosta juontuville varallisuusoikeudellisille oikeuksille selvät vanhentumisajat sekä helpottaa osituksen toimittamatta jättämisestä johtuvien hankalien perintöoikeudellisten tilanteiden selvittämistä.

Avioliittolakiin tehtävillä muutoksilla säädettäisiin avio-oikeuden vanhentumisesta, vallinnanrajoitusten ja avioliittolain yhteisomistusolettaman raukeamisesta sekä avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta. Perintökaareen tehtävällä muutoksella tehtäisiin näkyväksi se, että entinen puoliso ei ole kuolinpesän osakas, jos avio-oikeus on vanhentunut. Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annettuun lakiin tehtävät muutokset koskevat uutta avio-oikeusasioiden rekisteriä.

Ehdotus liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa olevaan kirjaukseen avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumista koskevasta lainsäädännöstä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.4.2026.

_____

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ 1
PERUSTELUT 4
1 Asian tausta ja valmistelu 4
1.1 Tausta 4
1.2 Valmistelu 4
2 Nykytila ja sen arviointi 5
2.1 Avioerot, ositukset ja osituksen toimittamatta jättäminen 5
2.2 Avio-oikeuden vanhentuminen 6
2.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen 8
2.4 Yhteisomistusolettaman raukeaminen 10
2.5 EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet 11
2.5.1 Euroopan Unioni 11
2.6 Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö 12
3 Tavoitteet 12
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset 12
4.1 Keskeiset ehdotukset 13
4.1.1 Tiivistelmä 13
4.1.2 Avio-oikeuden vanhentuminen 13
4.1.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen 13
4.1.4 Yhteisomistusolettaman raukeaminen 13
4.2 Pääasialliset vaikutukset 14
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset 14
4.2.1.1 Vaikutukset valtion talouteen 14
4.2.1.2 Vaikutukset elinkeinoelämälle 15
4.2.1.3 Vaikutukset kotitalouksille 15
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan 15
4.2.2.1 Vaikutukset rekisteriviranomaisten toimintaan 15
4.2.2.2 Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan 16
4.2.2.3 Vaikutukset Verohallinnon toimintaan 17
4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset 17
4.2.3.1 Vaikutukset kansalaisiin 17
4.2.3.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin 19
4.2.3.3 Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen 20
4.2.3.4 Tiedonhallinnan muutosvaikutukset 20
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot 21
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset 22
5.1.1 Avio-oikeuden vanhentumisen elementtejä 22
5.1.2 Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus 24
5.1.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen 25
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot 26
5.2.1 Yleistä 26
5.2.2 Ruotsi 26
5.2.3 Norja 28
5.2.4 Tanska 29

6 Lausuntopalaute....29
7 Säännöskohtaiset perustelut....31
7.1 Avioliittolaki....31
7.2 Perintökaari....33
7.3 Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä....33
8 Voimaantulo....34
8.1 Yleistä....34
8.2 Avio-oikeuden vanhentuminen....34
8.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen....35
8.4 Yhteisomistusolettaman raukeaminen....35
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys....35
9.1 Avio-oikeuden vanhentuminen....35
9.2 Vallinnanrajoitusten raukeaminen....36
9.3 Yhteisomistusolettaman raukeaminen....37
LAKIEHDOTUKSET....38
1. Laki avioliittolain muuttamisesta....38
2. Laki perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta....40
3. Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta....41
LIITTEET....43
RINNAKKAISTEKSTIT....43
1. Laki avioliittolain muuttamisesta....43
2. Laki perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta....46
3. Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta....47

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Avioliittolaissa (234/1929, jäljempänä myös AL) on säännös siitä, milloin oikeus vaatia avio-oikeuden alaisen omaisuuden osittamista (ositusvaade) alkaa, mutta ei siitä, milloin se päättyy. Lakia velan vanhentumisesta (728/2003, VanhL) ei sovelleta ositusvaateen vanhentumiseen, sillä ositusvaateessa ei ole kyse tilanteesta, jossa puolisoiden välille olisi jo muodostunut velkasuhde, vaan vasta oikeudesta vaatia sellaisen perhevarallisuusoikeudellisen toimituksen suorittamista, jonka tuloksena velkasuhde saattaa syntyä.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan sisältyy kirjaus, jonka mukaan hallituskauden kuluessa säädetään avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumisesta (s. 189).

Asiasta on tehty lisäksi eduskunnalle vuonna 2016 toimenpidealoite TPA 31/2016 vp (edustaja Leena Meri ym.), jossa on toivottu hallituksen ryhtyvän pikaisesti toimiin vanhentumisajan säätämiseksi ositukselle ja omaisuuden erottelulle. Toimenpidealoitteen allekirjoitti 66 kansanedustajaa.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö järjesti lokakuussa 2023 kuulemistilaisuuden, johon kutsuttiin eri intressitahoja ja tutkijoita keskustelemaan aiheesta ministeriössä luonnosteltujen ehdotusten pohjalta. Tilaisuuteen osallistui oikeusministeriön edustajien lisäksi yhteensä 15 osallistujaa eri viranomaisista, järjestöistä sekä yliopistoista. Tammikuussa 2024 oikeusministeriö julkaisi ehdotusten ja niistä käydyn keskustelun pohjalta ositusvaateen vanhentumista koskevan arviomuistion, joka oli lausuntokierroksella tammi-maaliskuussa 2024. Oikeusministeriö vastaanotti 23 lausuntoa, joista julkaistiin lausuntotiivistelmä toukokuussa 2024.

Oikeusministeriö asetti 20.5.2024 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumista koskevaksi sääntelyksi. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi oli 27.5.-31.12.2024.

Oikeusministeriö tarkensi työryhmän asettamispäätöstä 11.11.2024 siten, että siitä poistettiin työryhmän velvollisuus valmistella pykäläehdotukset omaisuuden erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaatimusten vanhentumista koskevaksi sääntelyksi. Lisäksi työryhmän toimeksiantoa tarkennettiin siten, että valmisteltavaa avio-oikeuden vanhentumissääntelyä ei uloteta sellaisiin osituksiin, joissa ositusperusteena on puolison kuolema.

Työryhmän mietintö julkaistiin ja lähetettiin lausuntokierrokselle tammikuussa 2025. Lausuntoja annettiin 20. Lausuntotiivistelmä saapuneista lausunnoista julkaistiin toukokuussa 2025. Saapuneet lausunnot ja muut hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa https://valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella OM104:00/2023. Esitys on jatkovalmisteltu oikeusministeriössä työryhmän mietinnön ja siitä annettujen lausuntojen pohjalta.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Avioerot, osituket ja osituksen toimittamatta jättäminen

Vuonna 2023 solmittiin 20 693 avioliittoa, mikä oli toiseksi matalin uusien avioliittojen määrä yli 100 vuoteen. Myös avioerojen määrä on ollut viime vuosina laskusuuntainen. Vuonna 2023 avioero vahvistettiin 11 475 parille.[1] Avioeron jälkeen puolisot tavallisesti toimittavat omaisuuden osituksen tai, jos avio-oikeutta ei ole, omaisuuden erottelun. Jos aviopuolisot eivät pääse yksimielisyyteen osituksesta avioeroa koskevassa asiassa, heidän on mahdollista hakea pesänjakajan määräämistä käräjäoikeudelta osituksen tai omaisuuden erottelun toimittamista varten. Tällaisia pesänjakajamääräyksiä haettiin eri käräjäoikeuksilta tuomioistuinlaitoksen vuositilastojen mukaan yhteensä 329 tapauksessa vuonna 2023.[2]

Näistä tiedoista voidaan päätellä, että valtaosassa tapauksia avioeron jälkeinen ositus toimitetaan sopimusosituksena parin kesken tai oikeudellista asiantuntija-apua käyttäen ilman tuomioistuimen määräämää pesänjakajaa. Koska tavanmukaiseen avioero-osituksen ei liity viranomaisasiointia tai osituskirjan rekisteröintiä koskevaa velvollisuutta, tilastotietoja näistä osituksista on vaikeaa, ellei mahdotonta saada. Osituskirja voidaan kuitenkin rekisteröidä Digi- ja väestötietoviranomaisen tai Ahvenanmaan valtionviraston ylläpitämään avioehtoasioiden rekisteriin, jos puolisolla on tapauskohtaisesti tarve suojautua toisen puolison velkojia vastaan esimerkiksi konkurssin tai ulosoton uhatessa. Osituskirjan rekisteröintejä tehtiin 269 kappaletta vuonna 2023.[3]

Suomessa ei ole tutkittu sitä, kuinka usein puolisot jättävät osituksen toimittamatta avioeron jälkeen. Ruotsissa vuonna 2011 ilmestyneen tutkimuksen mukaan avioero-ositus jätetään tekemättä noin 18 prosentissa tapauksista. Tutkimuksen mukaan ositus tehdään lisäksi yleensä ajallisesti lähellä eroa: lähes 75 prosenttia tarkasteltuna vuotena eronneista pareista oli toimittanut osituksen alle vuoden kuluessa avioerosta.[4] Aarnio, Kangas ja Räbinä ovat arvioineet, että tilanne Suomessa ei todennäköisesti ole olennaisesti toinen kuin Ruotsissa.[5]

Mahdollisia syitä osituksen toimittamatta jättämiselle tai sen toimittamisen lykkäämiselle on useita. Ensinnäkin puolisot voivat jättää osituksen toimittamatta, jos puolisoilla ei ole mainittavaa varallisuutta eikä siten ositusintressiä. Puolisot saattavat myös jakaa yhteisen omaisuutensa tasan ilman muodollista osituksen toimittamista tai osituskirjaa. Osituksen toimittamatta jättämisen taustalla saattaa olla myös avioliiton lyhyt kesto. Ositus saattaa jäädä toimittamatta, jos puolisot mieltävät, että heillä ei ole lyhytkestoisen avioliiton aikana ehtinyt syntyä avio- tai mitään muutakaan oikeutta toistensa omaisuuteen. Puolisot saattavat myös

---

[1] Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2023. ISSN=1797-6413. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu 10.4.2025). Saantitapa: https://stat.fi/julkaisu/clmypu9zn9n8h0cuta7046aml.

[2] Tuomioistuinlaitoksen vuositilastot, https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tilastoja.html (viitattu 10.4.2025).

[3] Maistraattirekisterien avoin tieto, www.dvv.fi/mare (viitattu 10.4.2025).

[4] Margareta Brattström, Bodelning mellan makar - verklighetens betydelse för framtidens regelutformning? Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmal 1/2011, s. 56-98, 83 ja 86-89.

[5] Aulis Aarnio – Urpo Kangas - Timo Räbinä, Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. Alma Talent 2020, s. 32.

tietoisesti lykätä osituksen toimittamista esimerkiksi odottamaan lasten täysi-ikäistymistä.[6] Toimittamatta jäänyt ositus saattaa kuitenkin aiheuttaa myöhemmin merkittäviä ongelmia, kun puolisot haluavat myydä tai lahjoittaa omaisuuttaan tai puolison jäämistö tulee jaettavaksi. Osituksen toimittaminen pian avioliiton purkautumisen jälkeen suojaa puolisoita ja heidän perillisiään monilta tulevaisuuden ongelmatilanteilta.

2.2 Avio-oikeuden vanhentuminen

Aviopuolisoiden omaisuuden osituksesta säädetään avioliittolain IV osassa. Sääntelyä sovelletaan sekä silloin, kun avioliitto purkautuu avioeron tai avioliiton kumoamisen vuoksi, että silloin, kun avioliitto purkautuu toisen puolison kuoleman johdosta. AL 85 §:n mukaan ”[k]un avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on vireillä taikka kun avioliitto on purkautunut, omaisuuden ositus on toimitettava, jos puoliso tai kuolleen puolison perillinen sitä vaatii”. Pykälän 2 momentin mukaan, jos kummallakaan puolisolla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, omaisuuden osituksen sijasta on toimitettava ainoastaan puolisoiden omaisuuden erottelu. Lain 98 §:n mukaan ositus on toimitettava siinä järjestyksessä, kuin perinnönjaosta on säädetty, noudattamalla sen ohessa, mitä avioliittolain IV osan 2 luvussa säädetään. Ositus voidaan toimittaa joko sopimusosituksena puolisoiden keskinäisen sopimuksen perusteella tai toimitusosituksena, jota varten tulee hakea pesänjakajan määräystä tuomioistuimelta.

Jos ositusta ei ole toimitettu eikä avio-oikeutta ole suljettu pois avioehdolla, perittävän entinen puoliso on tämän kuolinpesän osakas (PK 18:1). Kuolinpesän osakkaana entinen puoliso osallistuu muiden osakkaiden kanssa kuolinpesän päätöksentekoon ja yhteishallintoon PK 18 luvun mukaisesti. Kuolinpesän osakkaat hallitsevat pesää yhdessä, ja kaikkien osakkaiden on oltava pesässä edustettuina riippumatta siitä, kuinka suureen osaan jäämistöstä osakas on oikeutettu.

Avioliittolaissa säädetään edellä kuvatusti siitä, milloin puolisoiden oikeus ositukseen alkaa, mutta ei siitä, milloin se päättyy. Ositusvaade ei lähtökohtaisesti vanhene. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2001:56 katsonut, että kysymykset siitä, oliko ositus jo lopullisesti toimitettu tai oliko ositusvaade menetetty ajan kulumisen ja passiivisuuden perusteella, olivat riidanalaisia ja kuuluivat pesänjakajan ratkaistaviksi. Suomessa ei ole korkeimman oikeuden kannanottoa siitä, mitä arviointikriteereitä pesänjakajan tulisi ratkaisua tehdessään soveltaa. Helsingin hovioikeus on kuitenkin ratkaisussaan HelHO 2020:662 todennut, että ositusvaateen menettäminen voi olla mahdollista painavilla perusteilla ajan kulumisen ja passiivisuuden vuoksi. Hovioikeus on samassa ratkaisussa todennut lisäksi, että painavien perusteiden arvioinnissa on muun ohella otettava huomioon avioliiton purkautumisesta kulunut aika, ositusvaatimuksen esittämisen viivästymisen syyt, ositettavaksi vaadittavan omaisuuden laatu ja olosuhteet kokonaisuudessaan.

Edellä kuvatut ylemmissä oikeusasteissa ratkaistut tapaukset ovat perustuneet tilanteeseen, jossa arvioitavana on ollut avioliiton purkautuminen avioeron vuoksi. Arvioitavana ei ole ollut tapausta, jossa ositusvaateen menettämistä ajan kulumisen ja passiivisuuden vuoksi olisi nimenomaisesti arvioitu puolison kuolemaan perustuvan osituksen yhteydessä. Ylempien oikeusasteiden ratkaisukäytännössä ei myöskään ole arvioitu, tulisivatko vastaavat arviointikriteerit sovellettaviksi myös omaisuuden erottelun yhteydessä.

---

[6] Aulis Aarnio – Urpo Kangas, Perhevarallisuusoikeus. Talentum 2010, s. 164-165 ja Rauni Viertola, Osituksen toimittamatta jättäminen ja ositusvaateen lakkaaminen, maisteritutkielma, Helsingin yliopisto 2017, s. 25-27.

Käytännössä ositusvaateen menettämistä koskevat kysymykset nousevat esiin tuomioistuimen määräämän pesänjakajan tekemää toimitusositusta koskevan moitekanteen käsittelyn yhteydessä. Jos pesänjakajan tekemää ositusta ei moitita, pesänjakajan tekemä ratkaisu jää pysyväksi. Koska pesänjakajien tekemät ositukset eivät ole tuomioistuinratkaisujen tavoin julkisia, toimitusositusten yhteydessä tehdyt pesänjakajien ratkaisut eivät useinkaan tule julkisen tarkastelun kohteeksi ja on todennäköistä, että niiden sisältö saattaa vaihdella oikeudellisesti epäselvässä tilanteessa.

Myös suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että oikeus vaatia ositusta ei lähtökohtaisesti vanhene. Oikeudesta ositusvaatimuksen esittämiseen voi kuitenkin luopua joko aktiivisten tai konkludenttisten toimenpiteiden johdosta. Oikeus ositusvaatimuksen esittämiseen voidaan katsoa myös ajan myötä menetetyksi passiivisuuden perusteella. Välimäki on hahmotellut sisällöllisiä kriteereitä sille, millä edellytyksillä ositusvaade voitaisiin katsoa menetetyksi. Välimäen mukaan merkityksellisiä seikkoja ovat: 1) ositusperusteen syntymisestä kulunut aika, 2) passiivisuudelle mahdollisesti esitettävät perusteet, 3) osapuolelle syntynyt perusteltu ja oikeutettu odotus siitä, että vallitseva oikeustila on pysyvä, sekä 4) kiperissä tilanteissa kokonaisharkinta ja vaikutukset kummankin osapuolen asemaan.[7] Aarnio, Kangas ja Viertola ovat pitäneet ositusvaateen vanhentumista koskevaa erillissääntelyä toivottavana.[8] Vuonna 2005 toteutetun kyselyaineiston perusteella myös valtaosa pesänjakajina toimivista lakimiehistä on pitänyt toivottavana, että ositusvaateen vanhentumisesta tai ositusoikeuden menettämisestä kirjattaisiin lakiin nimenomainen säännös. Ositusvaateen vanhentumista koskevaksi määräajaksi on kyselyn mukaan ehdotettu esimerkiksi 5 tai 10 vuotta.[9]

Vanhentumissääntelyn puuttuminen luo epäselvän oikeustilan, jossa ennen osituksen toimittamista kumpikaan puolisoista ei voi varmuudella tietää, onko toisella puolisolla avio-oikeuden nojalla oikeus johonkin osaan hänen omaisuuttaan. Oikeustilan epäselvyyden vuoksi puolisot eivät voi olla täysin varmoja, onko heillä vielä vuosia avioliiton päättymisen jälkeen oikeus saada ositus toimitetuksi ja avio-oikeus toteutetuksi, vai onko oikeus osituksen ja avio-oikeuden perusteella maksettavaan tasinkoon menetetty ajan kulumisen ja passiivisuuden perusteella. Lisäksi ositusvaateen vanhentumiseen liittyvä epäselvyys heikentää myös oikeusvarmuutta siitä, että passiivisena pysynyt entinen puoliso ei vuosikymmeniä avioliiton purkautumisen jälkeen voi tulla esittämään vaatimuksia avio-oikeuden perusteella.

Toimittamattomat ositukset aiheuttavat ongelmia erityisesti kuolinpesissä. Nykyisestä PK 18:1 §:n sääntelystä johtuu, että jos ositusta ei ole tehty, entinen puoliso on kuolinpesän osakas riippumatta avioliiton purkautumisesta kuluneesta ajasta tai osituksen toimittamatta jättämisen syystä. Laaja kuolinpesän osakaspiiri on omiaan jäykistämään pesän yhteishallintoa. Mitä useamman henkilön suostumus tiettyyn oikeustoimeen tai toimenpiteeseen tarvitaan, sitä hitaammin pesänselvitys etenee ja sitä vaikeampi on saada aikaan selvityksen kannalta tärkeitä oikeustoimia. Pahimmassa tapauksessa entinen puoliso vastustaa täysin perusteetta pesänselvityksen kannalta tarpeellisia toimia. Entiselle puolisolle saatetaan joutua määräämään pesänselvitystä varten edunvalvoja, vaikka mitään todellista eturistiriitaa hänen ja perillisten kesken ei vallitsisikaan. Tällöin osittamaton ensin kuolleen puolison jäämistö muuttuu

[7] Pertti Välimäki, Pesänjakaja. Alma Insights 2021, s. 142-152.
[8] Aarnio – Kangas 2010, s. 1009 ja Viertola 2017, s. 84.
[9] Henriikka Rosti – Marjukka Litmala, Aviovarallisuusjärjestelmä lakimiesten näkökulmasta. Avioliittolain varallisuussäännösten toimivuuden tarkastelua II. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2007, s. 69-70.

kokonaisuudessaan edunvalvonnassa olevan entisen puolison osakasaseman vuoksi holhoustoimiviranomaisen valvonnan alaiseksi, ellei ositusta toimita pesänjakaja.[10]

Entinen puoliso luetaan lähtökohtaisesti kuolinpesän osakkaaksi myös tilanteissa, joissa ositus saattaa olla tehty, mutta osituskirjaa ei löydy. Kuolinpesän muiden osakkaiden tulee tällöin etsiä vuosien takainen entinen puoliso tai hänen oikeudenomistajansa, jotta osituksen toimittaminen saadaan todennettua tai ositus toimitettua niin, että entinen puoliso voidaan määrittää ulos kuolinpesän osakaspiiristä. Tilanne aiheuttaa paitsi oikeudellista epävarmuutta myös ylimääräisiä hallinnollisia selvittelykustannuksia. Viivästys ja kustannukset voivat olla merkittäviä, jos selvitettävänä on useita peräkkäisiä avioliittoja, omaisuuden ja omistussuhteiden sekoittumista, sijaan tulleen omaisuuden selvittelyä ja omaisuuden arvon muutosten arviointia.

Edellä kuvatuista syistä osituksessa esitettäviä vaateita koskeva vanhentumissääntely on perusteltu ja tarpeellinen. Lisäksi on syytä säätää määräajasta, jonka jälkeen entinen puoliso ei ole kuolinpesän osakas, vaikka ositusta ei olisi toimitettu. Hallitusohjelmakirjauksen sanavalinnasta huolimatta vanhentumissääntelyn ei kuitenkaan ole syytä kohdistua puolison oikeuteen saada tuomioistuimen määräämä pesänjakaja osituksen toimittamiseksi. Avioliittolain mukaiseen ositukseen kuuluu tasingon määrittämisen lisäksi myös omaisuuksien erottelu ja yhteisen omaisuuden jakaminen sekä velkojen järjestely. Osituksen viimeksi mainittujen tarkoitusten vuoksi ositus tulee voida saattaa vireille, vaikka oikeus saada toisen omaisuutta osituksessa olisi vanhentunut, sillä yleiset siviilioikeudelliset keinot omaisuuksien erottelemiseksi ja yhteisen omaisuuden jakamiseksi ovat epätarkoituksenmukaisia ositusmenettelyyn verrattuna silloin, kun toimitus koskee puolisoiden varallisuuden muodostamaa omaisuusmassaa. Näin ollen vanhentumissääntelyn tulee kohdistua avio-oikeuden toteuttamiseen osituksessa.

2.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen

Lainsäädännössämme on rajoitettu puolison oikeutta määrätä koko perheen kannalta tärkeästä omaisuudesta, kuten yhteisenä kotina käytettävästä asunnosta. Asiasta on säädetty AL 38 ja 39 §:ssä, joiden pääsisältö on, että omistajapuoliso tarvitsee tietyn oman omaisuutensa luovuttamiseen tai siirtämiseen toisen puolison suostumuksen. AL 40 §:n mukaan tuomioistuin voi hakemuksesta antaa luvan oikeustoimeen, jos puoliso on kieltäytynyt antamasta suostumustaan taikka jos suostumusta ei ole muusta syystä saatu hankituksi.

Käytännössä tärkein vallinnanrajoitusten kohde on puolisoiden asunto. Vallinnanrajoitusten alaista on kiinteä ja irtain omaisuus, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina (AL 38 §). Tämä voi viitata esimerkiksi kiinteistöön, sen määräosaan tai määräalaan, toisen maalla olevaan rakennukseen tai maapohjan käyttöoikeuteen. Vallinnanrajoitukset ulottuvat myös osakeyhtiön osakkeisiin ja vuokraoikeuteen sekä irtaimeen omaisuuteen, joka kuuluu puolisoiden yhteisesti käytettävään asuntoirtaimistoon (AL 39 §). Tarkoitus on siis ollut tarjota mahdollisimman kattavaa suojaa asumismuodosta riippumatta.[11] Jotta asunto voisi olla vallinnanrajoitusten alaista, sen täytyy olla tarkoitettu puolisoiden yhteiseksi kodiksi. Normaalisti puolisoilla on kulloinkin vain yksi yhteisen kodin kriteerit täyttävä asunto, mutta poikkeustapauksissa tällaisia asuntoja saattaa olla useita (esim. KKO 2017:13).

---

[10] Pertti Välimäki, Edunvalvontaoikeus. Alma Insights 2013, s. 116-119.
[11] Tapani Lohi, Aviovarallisuusoikeus. Alma Talent 2023, s. 214.

Voimassa olevassa lainsäädännössä vallinnanrajoituksia ei ole kytketty avio-oikeuteen. Perheen yhteisenä kotina käytetty asunto tai irtain omaisuus ei siten jää vallinnanrajoitusten ulkopuolelle, vaikka se olisi avio-oikeudesta vapaata omaisuutta. Poikkeuksena ovat ennen 1.1.1988 solmitut avioliitot, joissa vallinnanrajoitukset koskevat ainoastaan avio-oikeuden alaista omaisuutta (KKO 1991:143).

Avioliittolaissa ei säädetä kattavasti sitä, kuinka pitkään vallinnanrajoitukset ovat voimassa. Vallinnanrajoitusten kestoa määrittävässä AL 86.3 §:ssä todetaan, että kunnes ositus on toimitettu, puolisoilla avioliiton purkautuessa ollut omaisuus pysyy edelleen hänen vallittavanaan niin kuin avioliitto vielä jatkuisi. Oikeuskirjallisuudessa yleisesti hyväksytty tulkinta on, että vallinnanrajoitukset päättyvät avioerotilanteissa sopimusosituksen solmimisen tai toimitusosituksen lainvoimaiseksi tulemisen myötä.[12] Vallinnanrajoitukset jatkuvat avioeron jälkeen silloinkin, kun puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen. Lohen tulkinnan mukaan AL 86.3 §:ssä säädetty soveltuu näin ollen myös omaisuuden erotteluun.[13] Vallinnanrajoitukset ovat siten voimassa siihen saakka, kunnes ositus tai osituksen sijaan tehtävä omaisuuden erottelu on toimitettu.

Jos avioliitto purkautuu puolison kuoleman johdosta, vallinnanrajoitusten kesto riippuu siitä, onko kyse ensin kuolleen puolison vai lesken omaisuuden vallinnasta. Puolison kuolema lakkauttaa hänen omaisuuttaan koskevat avioliittolain mukaiset vallinnanrajoitukset (AL 86.1 §). Leski ei siis voi vedota vallinnanrajoituksiin, vaan häntä suojaavat mahdollinen osakasasema sekä PK 3:1a ja PK 12 luvun säännökset. Lesken omaisuuden osalta vallinnanrajoitukset sen sijaan jatkuvat kuoleman jälkeen osituksen lainvoimaiseksi tulemiseen saakka (AL 86.2 §). Jos leski siis tahtoo ennen osituksen valmistumista tehdä jonkin AL 38 tai 39 §:ssä tarkoitetun oikeustoimen, kuten myydä omistamansa yhteisenä kotina käytetyn asunnon, hän tarvitsee siihen perillisten suostumuksen. Suostumus vaaditaan kaikilta ensiksi kuolleen puolison perillisiltä.[14]

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vallinnanrajoitussääntely palvelee kolmea eri tarkoitusta. Ensinnäkin sillä pyritään suojaamaan elämisen ja asumisen kannalta tärkeän omaisuuden hallintaa ja käyttöä niin, että omistava puoliso ei pääsisi yksin tekemään koko perheen kannalta vahingollisia oikeustoimia. Toiseksi vallinnanrajoitusten tarkoituksena on suojata puolison ositusintressiä, ja kolmanneksi niillä on puolisoiden yhteistoiminnallisuutta tukeva tehtävä.[15]

Vallinnanrajoitussääntelyllä on tärkeä tehtävä puolisoiden ja perheen yhteisten etujen suojaajana. Lainsäädännössämme omaksuttu ratkaisu, jossa vallinnanrajoitukset päättyvät ainoastaan omaisuuden osituksen tai erottelun toimittamiseen, aiheuttaa kuitenkin haasteita tilanteessa, jossa merkittävä osa avioliiton purkautumisen jälkeisistä osituksista jää tekemättä. Tällöin vallinnanrajoitukset päättyvät vasta molempien puolisoiden menehdyttyä riippumatta siitä, onko vallinnanrajoituksille ollut todellisuudessa enää vuosiin minkäänlaista tarvetta.

Vallinnanrajoitusten tehtävänä on suojata entistä puolisoa sekä perhettä, suojata vähävaraisemman puolison ositusintressiä ja tukea puolisoiden yhteistoimintaa. Voidaan perustellusti todeta, että vuosia tai vuosikymmeniä avioliiton purkautumisen jälkeen ei

---

[12] Urpo Kangas, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Alma Talent 2023, s. 427, Viertola 2017, s. 32-33, ja Lohi 2023, s. 226-227.
[13] Lohi 2023, s. 224.
[14] Ibid., s. 228-9.
[15] Ibid., s. 210-212.

puolisoiden välillä useimmiten tosiasiallisesti enää ole sellaista yhteistä perhe-elämää ja yhteistoimintaa, jota vallinnanrajoituksilla on tarkoitus suojata. Samoin jos osituksen toimittaminen on merkittävästi viivästy-nyt eikä sitä ole haettu toimitettavaksi toimitusosituksena, ajan kuluminen ja osapuolten passiivisuus ovat sinällään merkkejä siitä, että vallinnanrajoitusten tarjoaman suojelun tarvetta ei enää ole.

Avioliittolain vallinnanrajoituksia koskeva sääntely on lisäksi nähty kiinteistökirjaamismenettelyssä usein ongelmalliseksi ja arkielämälle vieraaksi, sillä nykyisin pariskunnat omistavat kiinteistöt tavallisesti yhdessä. Myös niissä tilanteissa, joissa omaisuus on vain toisen puolison nimissä, asuntolaina on usein yhteinen, minkä vuoksi varallisuussuhteiden selvittäminen tosiasiallisesti edellyttää osituksen toimittamista. Tilanteet, joissa vähävaraisemmat puolisot tarvitsevat vallinnanrajoitusten tarjoamaa suojaa vuosia avioliiton päättymisen jälkeen, ovat nyky-yhteiskunnassa melko harvinaisia.

Avioliittolain vallinnanrajoitukset jatkuvat osituksen toimittamiseen saakka riippumatta siitä, missä entiset puolisot asuvat avioliiton purkautumisen jälkeen. Sääntely ei kirjaamisviranomaisilta saadun tiedon mukaan ole kovin yleisesti tunnettu ja aiheuttaa usein hankalia tilanteita kiinteistöjen myynti- ja kirjaamistilanteissa, joissa entisen puolison suostumuksen vaatimus tulee luovutuksen osapuolille yllätyksenä. Nykyisin ei ole myöskään harvinaista, että samaa kiinteistöä on käytetty yhteisenä kotina useamman, kiinteistöltä aikoinaan jo pois muuttaneen entisen aviopuolison kanssa, jolloin suostumukset kiinteistön myyntiin saatetaan tarvita usealta entiseltä puolisolta.

Edellä kuvatuista syistä sääntely avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten lakkaamiseksi määräajan kuluttua on perusteltu ja tarpeellinen.

2.4 Yhteisomistusolettaman raukeaminen

AL 89 §:ssä on irtaimen, tyypillisimmin asuntoirtaimistoon kuuluvan, esineen omistusta koskeva säännös sen varalta, että jonkin esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, kumman puolison omaisuuteen se kuuluu. Tällöin sovelletaan yhteisomistusolettamaa (myös ”tasaosuusolettamaa”[16]): puolisoiden katsotaan saaneen kyseisen esineen ”yhteisesti yhtäläisin oikeuksin”.[17] Yhteisomistusolettama on esineoikeudellinen lähtökohta eli presumptio. Puolisoiden oletetaan muun näytön puuttuessa omistavan irtaimen esineen yhtä suurin osuuksin. Yhteisomistusolettaman kumoamiseen ei tavallisesti riitä vain se, että puoliso voi esimerkiksi ostoskuitin esittämällä osoittaa toimineensa yksin esinettä hankkiessaan, vaan keskeistä on puolisoiden tarkoitus esineen hankintahetkellä. Yhteisomistusolettaman soveltamisen johdosta tavanomainen koti-irtain usein määrittyy yhteiseksi omaisuudeksi.[18] Yhteisomistusolettaman soveltamista ei ole ajallisesti laissa rajattu eikä tällaista rajausta ole ehdotettu myöskään oikeuskirjallisuudessa.

Mainittu 89 § on avioliittolain omaisuuden ositusta koskevassa IV osassa, eikä sitä ole muutettu lain voimaantulon (1929) jälkeen. Säännöksen sanamuoto ”omaisuutta eroteltaessa” ja pykälän sijainti lain omaisuuden ositusta koskevassa luvussa kertovat, että säännös on tarkoitettu ohjeeksi osituksen ja omaisuuden erottelun toimittamiseksi avioliiton purkauduttua. Säännös on

[16] Tuulikki Mikkola, Yhteisomistus. Alma Insights 2017, s. 139.
[17] Lohi 2023, s. 32.
[18] Aarnio – Kangas 2010, s. 110.

siis ositusta koskeva.[19] Yhteisomistusolettama on tarkoitettu avioliiton purkautumisen jälkeisessä osituksessa ja omaisuuden erottelussa käytettäväksi lähtökohdaksi. Käytännössä avioliittolain yhteisomistusolettaman vaikutukset kuitenkin ulottuvat myös ositus- tai erottelutoimituksen ulkopuolelle, ja se aiheuttaa käytännön ongelmia vielä vuosia avioliiton päättymisen jälkeen.

Kun omaisuutta on vähän, puolisot saattavat avioliiton purkamisen jälkeen jättää osituksen toimittamatta ja vain jakaa yhteisen omaisuutensa tasan ilman muodollista osituksen toimittamista tai osituskirjaa. Puolisoille on tällaisissa tapauksissa usein hyvin selvää, että se, jonka hallussa esine on, tosiasiallisesti myös on sen omistaja. Myöhemmin kuolinpesän osakkaat ja mahdollinen pesänselvittäjä saattavat kuitenkin yhteisomistusolettaman johdosta joutua etsimään vanhoja osituskirjoja ja selvittämään entisten puolisoiden omaisuuksia sekä omistussuhteita. Yhteisomistusolettamasta johtuu, että huolelliset kuolinpesän osakkaat eivät voi pelkän esineen hallinnan perusteella olettaa, että puolison hallussa oleva entisen avioliiton aikana hankittu (arvo)esine todella on vain kyseisen puolison omaisuutta. Asian todentamiseen tarvitaan ositus- tai erottelukirja, entisen puolison tai tämän oikeudenomistajien ilmoitus, ettei vaateita ole, tahi todistelua, joka näyttää toteen puolisoiden yhteisen tarkoituksen hankintahetkellä. Periaatteen soveltaminen pitkittää pesänselvitysprosessia ja aiheuttaa ylimääräisiä hallinnollisia selvittelykustannuksia.

Käytännössä ei siis liene haasteita siinä, että entiset puolisot eivät pääosin itse tietäisi, mikä heidän tarkoituksensa esineiden omistamisen suhteen on ollut, vaikka ositusta ei koskaan olisi virallisesti toimitettukaan. Puolisot voivat joka tapauksessa ratkaista mahdolliset erimielisyytensä toimittamalla omaisuuden osituksen tai erottelun joko keskenään tai tuomioistuimen määräämän pesänjakajan taikka muun oikeudellisen asiantuntijan avustuksella. Puolisoiden oikeus saada omaisuudet eroteltua ja yhteisomistus purettua ei raukea ajan kulumisen myötä. Edellä kuvatuista syistä sääntely avioliittolain yhteisomistusolettaman lakkaamiseksi määräajan kuluttua on perusteltu.

2.5 EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

2.5.1 Euroopan unioni

Euroopan unionilla ei ole toimivaltaa antaa säännöksiä aineellisen perheoikeuden sisällöstä, mutta sillä on toimivalta antaa säännöksiä jäsenvaltioiden rajat ylittävistä perheoikeudellisista asioista. Vuonna 2019 annettiin kaksi kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevaa neuvoston asetusta: (EU) 2016/1103 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa, jäljempänä aviovarallisuusasetus, ja (EU) 2016/1104 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla rekisteröityjen parisuhteiden varallisuusoikeudellisia vaikutuksia koskevissa asioissa, jäljempänä parisuhdevarallisuusasetus. Asetukset syntyivät niin kutsutun tiiviimmän yhteistyön tuloksena, joten niiden yhtenäisyys ei koske koko unionin aluetta. Asetuksissa säännellään kansainvälisen yksityisoikeuden piiriin kuuluvia kysymyksiä, joita syntyy, kun avioliitolla tai rekisteröidyllä parisuhteella on jokin liittymä yhtä useampaan valtioon. Näihin kuuluvat kysymykset siitä, minkä valtion lakia avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen varallisuussuhteisiin on sovellettava,

[19] Eva Gottberg, Aviopuolisoiden välisen taloudellisen suhteen sääntelystä, s. 35-54 teoksessa Lars Björne – Martti Kairinen – Jarmo Tuomisto – Vesa Annola (toim.), Sopimus, vastuu, velvoite. Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 1947–21/11–2007, Turun yliopisto 2007, s. 38.

minkä valtion tuomioistuimilla on toimivalta ratkaista näihin suhteisiin liittyviä riitoja, ja kysymykset jäsenvaltiossa tehtyjen tällaisten ratkaisujen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta muissa jäsenvaltioissa. Asetusten piiriin kuuluvat myös kysymykset siitä, miten puolisoiden omaisuus avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen päätyttyä jaetaan.

Asetukset ovat olleet voimassa yli kuusi vuotta, mutta ne soveltuvat edelleen vain pieneen osaan kansainvälisiä aviovarallisuusoikeudellisia kysymyksiä. Tämä johtuu asetusten lainvalintanormien ajallisesta soveltamisalasta, jonka mukaan sovellettava laki määräytyy asetusten pohjalta vain, jos puolisot ovat avioituneet, rekisteröineet parisuhteensa tai valinneet aviovarallisuussuhteisiinsa sovellettavan lain 29.1.2019 tai sen jälkeen. Muut avioliitot ja rekisteröidyt parisuhteet, joita vielä pitkään on enemmistö, eivät lainvalintanormien osalta kuulu asetusten ajalliseen soveltamisalaan, joten kukin jäsenvaltio soveltaa niiden varallisuussuhteisiin omien lainvalintanormiensa mukaan määräytyvää lakia.

Kansainvälisiä perintökysymyksiä koskevat säännökset ovat puolestaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta, jäljempänä perintöasetuksessa, jota sovelletaan 17.8.2015 tai sen jälkeen kuolleiden henkilöiden perimykseen. Pe-rintöasetus sisältää säännökset siitä, minkä maan lakia kansainväliseen perintöasiaan sovelletaan ja minkä jäsenmaan tuomioistuin on toimivaltainen perintöasiassa. Asetus sisältää myös säännökset perintöä koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta EU-maissa. Perintöasetus ei kuitenkaan vaikuta siihen, miten perittävän kuolinpesän osakkaat määritellään tai millainen entinen puolison rooli kuolinpesässä on kansallisen lain mukaan.

2.6 Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö

Suomella on aviovarallisuusoikeuden alaan kuuluvia valtiosopimuksia muiden Pohjoismaiden kanssa. Tällainen on esimerkiksi Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 6.2.1931 tehty avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälisyksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävä sopimus (SopS 20/1931, jäljempänä pohjoismainen avioliittokonventio), joka sisältää aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevia määräyksiä. Pohjoismaisessa avioliittokonventiossa on sovittu myös osituksen toimittamista koskevista toimivaltakysymyksistä pohjoismaisissa tilanteissa. Osituksen aineellisiin kysymyksiin, kuten avio-oikeuden voimassaoloon, sovelletaan kuitenkin aina kansallista lainsäädäntöä.

Pohjoismaat ovat solmineet myös perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskevan sopimuksen (SopS 21/1935, jäljempänä pohjoismainen perintösopimus), jota sovelletaan perintöä ja testamenttia koskeviin asioihin tilanteissa, joissa perittävällä on vahva liittymä Pohjolaan ja joissa eurooppalainen perintöasetus ei sovellu. Eurooppalaisen perintöasetuksen tavoin pohjoismainen perintösopimus ei ota kantaa kansallisesti tehtyihin kuolinpesän osakaspiiriä tai entisen puolison asemaa koskeviin ratkaisuihin.

3 Tavoitteet

Esityksen yhtenä tavoitteena on selkeyttää oikeustilaa säätämällä avioliitosta juontuville varallisuusoikeudellisille oikeuksille selvät vanhentumisajat. Sääntelyn tavoitteena on luoda määräaika, jonka jälkeen puoliso voi olla varma, että entinen aviopuoliso tai hänen perillisensä eivät enää voi esittää vaatimuksia hänen omaisuuttaan kohtaan.

Esityksen toisena tavoitteena on helpottaa osituksen toimittamatta jättämisestä johtuvien hankalien perintöoikeudellisten tilanteiden selvittämistä. Esitetyllä sääntelyllä pyritään siihen, että kuolinpesän osakkailla tai pesänselvittäjällä ei ole jatkossa tarvetta etsiä vanhaa osituskirjaa tai pyrkiä tavoittamaan vainajan entisiä aviopuolisoita, jos avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on yli 10 vuotta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Tiivistelmä

Esityksen tarkoituksena on, että kun avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on kulunut yli 10 vuotta, entisellä avioliitolla ei enää olisi merkittäviä varallisuusoikeudellisia vaikutuksia, jos puolisot eivät ole sopineet asiasta toisin. Edellä todettu esitetään toteuttavaksi siten, että säädetään avio-oikeuden vanhentumisesta ja avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten sekä avioliittolain sisältämän yhteisomistusolettaman raukeamisesta.

4.1.2 Avio-oikeuden vanhentuminen

Avio-oikeuden esitetään vanhentuvan 10 vuoden kuluttua lainvoiman saaneen avioliiton purkamista koskevan päätöksen antopäivästä. Vanhentuminen koskisi avioeroon päättyneitä sekä kumottuja avioliittoja. Puolisolla säilyisi ajan kulumisesta huolimatta oikeus hakea tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen tai omaisuuden erottelun toimittamiseksi, mutta puoliso ei enää voisi määräajan umpeuduttua vaatia toiselta puolisolta tasinkosuoritusta avio-oikeuden nojalla.

Esityksen mukaan avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista hakemalla tuomioistuimesta pesänjakajaa omaisuuden osituksen toimittamiseksi. Jos haettu toimitusositus kuitenkin raukeaa, 10 vuoden määräaika jatkaa kulumista siitä hetkestä, johon se menettelyä haettaessa jäi.

Puolisoiden esitetään voivan sopia muusta kuin lain mukaisesta avio-oikeuden 10 vuoden vanhentumisajasta. Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee tehdä kirjallisesti ja sen tulee olla kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistama. Sopimuksen voimaantulo edellyttää sen rekisteröintiä Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon.

Esitetty avio-oikeuden vanhentuminen johtaa myös siihen, että entinen puoliso ei 10 vuoden määräajan umpeuduttua ole puolison kuolinpesän osakas, jos avio-oikeuden vanhentumista ei ole katkaistu tai siitä ei ole sovittu toisin.

4.1.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen

Avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten esitetään lakkaavan viimeistään 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta. Ehdotettu 10 vuoden määräaika alkaa kulua siitä päivästä, jolloin lainvoimainen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu tai jolloin avioliitto on purkautunut puolison kuoleman johdosta. Kun määräaika on kulunut, puolison ei tarvitse enää pyytää entisen puolisonsa suostumusta luovuttaakseen tai siirtääkseen omaa omaisuuttaan, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina tai kuuluu yhteisesti käytettävään asuntoirtaimistoon.

4.1.4 Yhteisomistusolettaman raukeaminen

Esityksen mukaan avioliittolain yhteisomistusolettamaa ei enää sovellettaisi, jos avioliiton purkautumisesta avioeron tai avioliiton kumoamisen johdosta on kulunut yli 10 vuotta. Mainitun 10 vuoden määräajan päätyttyä aviopuolisoiden omistussuhteiden ja -osuuksien määrittämiseksi sovellettaisiin yleisiä varallisuusoikeudellisia säännöksiä niin, että säännökset eivät enää eroaisi niistä, joita sovelletaan muihin, toisilleen vieraampiin henkilöihin.

Esitetty yhteisomistusolettaman raukeaminen ei vaikuta irtainten esineiden todellisiin omistussuhteisiin. Esineen omistusoikeus ei siirry puolisolta toiselle ajan kulumisen seurauksena. Jos perinnönjaon tai muun omaisuuteen kohdistuvan oikeustoimen jälkeen myöhemmin selviäisi, että todellisuudessa entinen puoliso omistaa osan tai kaiken luovutetusta omaisuudesta, tilanteeseen sovellettaisiin tavalliseen tapaan kauppakaaren yleisiä varallisuusoikeudellisia säännöksiä ja AL 58 §:n puolisoiden välisiä järjestelyjä koskevaa säännöstä, jonka mukaan entisellä puolisolla on luovutettuun omaisuuteensa lunastusoikeus.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

4.2.1.1 Vaikutukset valtion talouteen

Esityksen vaikutukset valtion talouteen ovat kokonaisuutena vähäiset ja kohdistuvat pääasiassa kirjaamisviranomaisena toimivaan Maanmittauslaitokseen ja rekisteriviranomaisina toimiviin Digi- ja väestötietovirastoon ja Ahvenanmaan valtionvirastoon. Vähäisiä vaikutuksia kohdistuu myös tuomioistuimiin ja Verohallintoon. Esityksessä ehdotetaan uutta rekisteröintitehtävää Digi- ja väestötietovirastolle sekä Ahvenanmaan valtionvirastolle, mikä toisaalla vähentää Maanmittauslaitoksen työtä. Kokonaisuutena arvioiden esityksen katsotaan vähentävän viranomaiskustannuksia.

Esityksessä ehdotetaan, että Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto alkavat uutena tehtävänä rekisteröidä avio-oikeuden vanhentumista koskevia sopimuksia. Digi- ja väestötietovirastolta saadun alustavan arvion mukaan tehtävästä aiheutuu noin 120 000 euron rekisterin perustamista koskeva kertakustannus vuonna 2025. Lisäksi rekisterin kehittämisestä ja ylläpidosta arvioidaan aiheutuvan noin 10 000 euron pysyvä vuosittainen kustannus, ja rekisteri aiheuttaa noin 32 000 euron vuosittaisen pysyvän henkilöstökustannuksen. Osa pysyvistä kuluista pystytään kattamaan asiakasmaksuin.

Toisaalta esityksen avioliittolakiin ehdotetut muutokset vähentävät Digi- ja väestötietoviraston ja Ahvenanmaan valtionviraston holhoustoimessa tehtävää hallinnollista työtä. Ehdotuksen keskeinen tarkoitus on helpottaa kuolinpesissä ratkaistavien hankalien aviovarallisuusoikeudellisten tilanteiden selvittämistä. Edunvalvojan on osallistuttava päämiehensä puolesta kuolinpesän hoitoon. Kuolinpesän hoidon helpottaminen vähentää siten myös holhousviranomaisen työtä.

Esityksessä ehdotettu vallinnanrajoitusten raukeaminen säästää myös Maanmittauslaitoksen resursseja. Jatkossa Maanmittauslaitoksen ei tarvitsisi 10 vuotta avioliiton purkautumisen jälkeen pyytää selvitystä osituksen toimittamisesta tai entisen puolison antamasta luvasta yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön luovutukseen, mikä vähentää viranomaisessa tehtävää hallinnollista työtä. Samoin esityksen ehdotukset siitä, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee rekisteröidä ja avio-oikeuden vanhentumisen katkaiseminen onnistuu ainoastaan hakemalla pesänjakajaa tuomioistuimelta, vähentävät Maanmittauslaitoksen

hallinnollisia kustannuksia. Maanmittauslaitos voisi ehdotusten toteutuessa nykyistä huomattavasti yksinkertaisemmin selvittää, onko entinen puoliso kuolinpesän osakas ja vaaditaanko siten myös hänen suostumustaan kuolinpesän omistaman kiinteistön luovutukseen. Työmäärän vähentymisen tarkkaa määrää ja siitä johtuvaa euromääräistä säästöä on vaikea arvioida.

Esityksen on arvioitu hyvin todennäköisesti sujuvoittavan ja jouduttavan myös Oikeuspalveluviraston toimialalla tehtävää hallinnollista työtä. Työmäärän vähentymisen tarkkaa määrää ja siitä johtuvaa euromääräistä säästöä on tältäkin osin vaikea arvioida.

Ehdotettujen muutosten ei ole todettu aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta tai muita huomioon otettavia kuluja tuomioistuimissa tai Verohallinnossa.

Kokonaisuutena arvioidaan, että vaikka esityksen sisältämien ehdotusten toteuttamisesta aiheutuu Digi- ja väestötietovirastolle 120 000 euron kertaluonteisen kustannus vuonna 2025 ja noin 42 000 euron pysyvät vuosittaiset kustannukset vuodesta 2026 alkaen, niin esitys vähentää jatkossa viranomaisissa tehtävää hallinnollista työtä siinä määrin, että kokonaisuutena arvioiden esityksellä on valtion talouden menoja vähentävä vaikutus.

Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että uusien Euroopan unionista ja kansallisesta lainsäädännöstä tulevien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Linjaus tarkoittaa tehtävien hoitamista nykyisten määrärahojen puitteissa. Esityksen täytäntöönpanon vaatimat tehtävät hoidetaan nykyisten resurssien ja määrärahojen turvin.

4.2.1.2 Vaikutukset elinkeinoelämälle

Ehdotuksella ei ole juurikaan vaikutuksia elinkeinoelämälle. Ehdotuksesta aiheutuva uuden rekisterin perustaminen työllistäisi vuonna 2025 yksityisiä järjestelmätoimittajia, jotka toteuttavat Digi- ja väestötietovirastolle suunnitellun uuden avio-oikeusasioiden rekisterin.

Ehdotuksella on joiltain osin vaikutuksia asianajotoimistojen ja muiden aviovarallisuusalan ammattilaisten toimintaan. Ehdotuksen keskeinen tarkoitus on helpottaa kuolinpesissä ratkaistavien hankalien aviovarallisuusoikeudellisten tilanteiden selvittämistä. Esitys siis helpottaa pesänselvittäjänä toimivien henkilöiden työtä. Lisäksi uusi avio-oikeutta koskeva vanhentumisaika ja siihen liittyvä avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus aiheuttanevat jonkin verran neuvontaan ja sopimusten laatimiseen liittyviä työtehtäviä.

4.2.1.3 Vaikutukset kotitalouksille

Ehdotuksella helpotetaan kuolinpesiin liittyvien hankalien varallisuusoikeudellisten ongelmien selvittämistä ja vähennetään siten kotitalouksille kuolinpesän selvittämisestä aiheutuvia kustannuksia. Ehdotuksen mukaan kuolinpesän osakkaiden ei jatkossa tarvitse pyrkiä tavoittamaan vainajan entistä puolisoa, jos avio-oikeus on vanhentunut, riippumatta siitä, onko osituksen toimittamisesta näyttöä vai ei. Lisäksi vallinnanrajoitusten raukeamista koskeva ehdotus johtaisi siihen, ettei perheen yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön tai asunnon myyntiin enää tarvittaisi entisen puolison tai tämän kuolinpesän lupaa, kun avioliiton purkautumisesta on yli 10 vuotta, vaikka ositusta ei olisi toimitettu. Ehdotus vähentäisi siten kotitalouksille kiinteistöjen myynnistä ja luovutuksesta aiheutuvia kustannuksia.

Ehdotuksesta aiheutuu kotitalouksille vain maltillisia kustannuksia. Avio-oikeuden vanhentumista koskevalle sopimukselle tultaneen asettamaan kohtuullinen rekisteröimismaksu,

joka puolisoiden tulee suorittaa, jotta he voivat pätevästi sopia laissa säädettyä avio-oikeuden vanhentumisaikaa pidemmästä ajasta.

Esityksen arvioidaan vaikuttavan kotitalouksien taloudelliseen tilanteeseen kokonaisuutena positiivisesti. Ehdotuksen euromääräisiä säästöjä kotitalouksille on kuitenkin vaikea arvioida.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

4.2.2.1 Vaikutukset rekisteriviranomaisten toimintaan

Esityksessä ehdotettu vallinnanrajoitusten raukeaminen viimeistään 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta selkeyttää oikeustilaa ja helpottaa kirjaamisviranomaisen työtä. Esityksen ehdotus määräajasta, jonka jälkeen kiinteistön tai asunnon kirjaaminen ei enää poikkeuksetta vaadi entisen puolison hyväksyntää, vähentää kirjaamisviranomaisen tarvetta kuulla hakijan entistä puolisoa.

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista vain hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Samoin ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on rekisteröitävä Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon. Ehdotuksilla on kirjaamisviranomaisen työtä sujuvoittava vaikutus, sillä jos pesänjakajaa ei ole haettu eikä avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta ei ole rekisteröity, Maanmittauslaitos voi luottaa siihen, että avio-oikeus on vanhentunut 10 vuotta avioeron jälkeen. Työmäärän vähentymisen tarkkaa määrää on vaikea arvioida.

Esityksessä ehdotetaan, että entinen puoliso ei lähtökohtaisesti ole vainajan kuolinpesän osakas, jos avio-oikeus on vanhentunut. Ehdotettu muutos vähentää kirjaamisviranomaisen tarvetta selvittää, onko ositus tehty ja vähentää siten viranomaisen hallinnollista taakkaa.

Ehdotuksen mukaan yksi avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen muotovaatimuksista on, että sopimus on rekisteröitävä Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon. Voidaan arvioida, että avio-oikeuden vanhentumista koskevia sopimuksia rekisteröitäneen joitakin kymmeniä vuosittain. Ei ole oletettavissa, että sopimuksia rekisteröitäisiin erityisen vilkkaasti heti lain tullessa voimaan. Jonkinlainen piikki sopimusten rekisteröinnissä voidaan nähdä vuoden 2031 alkupuolella, jolloin avio-oikeuden vanhentuminen yli kymmenen vuotta sitten tuomittujen avioerojen osalta tulee ajankohtaiseksi, mutta tällöinkin rekisteröintien määrän oletetaan pysyvän maltillisina. Avio-oikeuden vanhentumista koskevien sopimusten oletetun vähäisen määrän vuoksi sopimusten rekisteröintiä varten ei todennäköisesti rakenneta mahdollisuutta automaattiseen päätöksentekoon, vaan sopimukset rekisteröitäneen manuaalisesti.

Avioliittoa ja perhesuhteita koskeva sääntely kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 7 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaalla avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen rekisteröintiviranomaisena toimii ehdotuksen mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto. Edellä esitetyt muutokset aiheuttaisivat kustannuksia ja työtä Ahvenanmaan valtionvirastossa vastaavalla tavalla kuin Digi- ja väestötietovirastossa. Tapausmäärät ovat kuitenkin Ahvenanmaan valtionvirastossa merkittävästi Digi- ja väestötietoviraston tapausmääriä pienemmät, joten vaikutus olisi vastaavasti pienempi.

4.2.2.2 Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voisi katkaista hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Voidaan kuitenkin arvioida, ettei pesänjakajan määräämistä koskevien hakemusten määrä juurikaan kasvaisi esityksen johdosta. Vanhentumisen katkaisemista koskevat tiedustelut saattavat kuitenkin jonkin verran työllistää käräjäoikeuksia siinä vaiheessa, kun avio-oikeuden vanhentumista koskevat asiat tulevat ajankohtaisiksi, eli ehdotuksen mukaan viiden vuoden kuluttua lain voimaantulosta.

Pesänselvittäjän ja -jakajan määräämistä koskevien hakemusasioiden käsittelyn kannalta sääntelyn arvioidaan selkeyttävän osaltaan osakaspiirin ja näin ollen kuultavien asianosaisten selvittämistä käräjäoikeudessa. Toisaalta on mahdollista, että ehdotettu avio-oikeuden vanhentumissääntely aiheuttaa ositusta koskevien riita-asioiden määrän vähäistä lisääntymistä tuomioistuimissa.

Valitustuomioistuimiin tai hallintotuomioistuimiin ehdotuksella ei ole merkittävää vaikutusta.

4.2.2.3 Vaikutukset Verohallinnon toimintaan

Verolainsäädäntöön ei esitetä muutoksia, vaan avio-oikeuden vanhentumista olisi arvioitava nykyisten verotusta koskevien säännösten valossa. Tämä merkitsee sitä, että avio-oikeuden vanhentumisen merkitystä tulee arvioida vastaavalla tavalla kuten muunkin avio-oikeuden ulkopuolisen varallisuuden kohdalla.

Ehdotus avio-oikeuden vanhentumisesta 10 vuotta avioeroon päättyneiden tai tuomiolla kumottujen avioliittojen jälkeen helpottaa jonkin verran myös Verohallinnon työtä. Verotuskäytännössä tunnistetut tilanteet ovat liittyneet lähinnä siviilioikeudellisestikin ongelmallisiin asetelmiin, joissa pitkän erilliselämän jälkeen nousee esimerkiksi entisen puolison kuoltua kysymyksiä siitä, onko entisillä puolisoilla joitakin oikeuksia toistensa omaisuuteen. Tämä voi tällöin vaikeuttaa esimerkiksi perintöverotukseen annettavia selvityksiä ja esimerkiksi nostaa kysymyksiä siitä, pitäisikö jollekulle yksityishenkilölle mahdollisesti luovuttaa jotakin tietoa etujen ja oikeuksien toteuttamiseksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) nojalla.

Selvän avio-oikeuden vanhentumiselle säädetyn määräajan arvioidaan yksinkertaistavan veroviranomaisen asioiden käsittelyä ja vähentävän harkintaan vaadittavaa työmäärää. Avio-oikeudellisen sääntelyn muutos edellyttää jossain määrin Verohallinnon ohjeiden päivittämistä niissä verolajeissa, joissa avio-oikeudella tai sen puuttumisella on vaikutus veroseuraamuksiin, sekä mahdollisesti vähäiseksi katsottavia tietojärjestelmien muutoksia. Koska ensimmäiset vanhentumiset tapahtuvat vasta useamman vuoden kuluttua, muutokseen valmistautumiseen arvioidaan olevan riittävästi aikaa.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.3.1 Vaikutukset kansalaisiin

Avioliittolakiin ehdotetuilla muutoksilla vahvistetaan jo purkautuneessa avioliitossa olleiden entisten puolisoiden omaisuuden suojaa. Tarkoituksena on muutoksilla luoda selvä määräaika, jonka jälkeen entinen puoliso tai hänen perillisensä eivät voi osoittaa vaateita henkilön omaisuutta kohtaan.

Avio-oikeuden vanhentumista koskevalla ehdotuksella on ensisijaisesti vaikutuksia henkilöihin, joiden avioliitto on purkautunut avioeron tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen johdosta vähintään viisi vuotta ennen lakien voimaantuloa, ja joiden välillä ei ole tehty ositusta.

Ehdotusten välittömimmät vaikutukset kohdistuvat siis lähtökohtaisesti henkilöihin, jotka ovat eronneet tai joiden avioliitto on kumottu ennen vuotta 2021, ja jotka ovat edelleen elossa ehdotetun siirtymäajan päättyessä 2031. Tilastokeskuksen väestörakennetilaston ja sen perusteella laskettujen ikäryhmäkohtaisten kuolleisuuslukujen perusteella esityksen valmistelussa on arvioitu, että tällaiseen ihmisryhmään kuuluisi vuonna 2031 Suomessa 520 683 henkilöä. Arviossa ei kuitenkaan ole huomioitu maastamuuttoa tai kuolleisuuden vaihtelua. Lisäksi tilastokeskuksen väestörakennetilasto ei määrittele uudelleen avioituneita henkilöitä enää ”eronneiksi”, mikä osaltaan hieman vääristää arviota.

Ehdotuksen vaikutukset ulottuvat edellä kuvatusta ihmisryhmästä siihen joukkoon, joka ei ole tehnyt ositusta avioeronsa jälkeen. Koska tavanmukaiseen avioero-ositukseen ei liity viranomaisasiointia tai osituskirjan rekisteröintiä koskevaa velvollisuutta, tilastotietoja tekemättä jätettyjen ositusten osuudesta ei ole saatavilla. Esityksen valmistelussa perheoikeudellisia toimeksiantoja tekeviltä asianajajilta saatujen karkeiden arvioiden mukaan noin kolmasosassa eronneiden puolisoiden kuolinpesän selvittämistä koskevista toimeksiannoista osituskirjaa ei löydy. Tämä arvio koskee kuolinpesiä, jotka tulevat asianajajille selvitettäviksi, eli joissa yleensä on edes jonkin verran varallisuutta jaettavana. Merkittävä osuus kuolinpesistä on tyhjiä tai hyvin vähävaraisia, ja voitaneen olettaa, että varattomat ja vähävaraiset entiset puolisot tekevät avioeron jälkeisen osituksen vielä harvemmin kuin sellaiset entiset puolisot, joilla on merkittävää varallisuutta. Näiden tietojen perusteella jatkovalmistelussa on arvioitu, että Suomessa noin puolet avioerojen jälkeisistä osituksista jää toimittamatta.

Kun yhdistetään arviot siitä, että ehdotuksen ensisijaiseen kohderyhmään vuonna 2031 kuuluu 520 683 henkilöä, ja heistä puolet on jättänyt osituksen toimittamatta avioeron tai avioliiton kumoamisen jälkeen, voidaan arvioida, että avio-oikeuden vanhentumista koskevalla ehdotuksella on siirtymäajan päättyessä välittömiä vaikutuksia noin 260 000 henkilöön. Ehdotetun siirtymäajan päätyttyä joukko kasvaa ajan kuluessa, sillä vaikutukset kohdistuvat aina uusiin entisiin puolisoihin, joiden avioerosta tai avioliiton kulumisesta tulee kuluneeksi 10 vuotta ja jotka eivät ole tehneet ositusta.

Ehdotettu vallinnanrajoitusten raukeaminen helpottaa kansalaisten asiointia kirjaamisviranomaisen kanssa. Ehdotuksen mukaan kansalainen ei enää tarvitse entisen aviopuolisonsa tai tämän perillisten lupaa yhteisenä kotina käytetyn asunnon tai kiinteistön myymiseen, jos avioliiton purkautumisesta on yli 10 vuotta, vaikka ositusta ei olisi toimitettu. Esitetty ehdotus kohdistuu paitsi yllä kuvattuun joukkoon yli 10 vuotta sitten eronneita henkilöitä, myös henkilöihin, joiden avioliitto on purkautunut kuoleman johdosta yli 10 vuotta ennen ehdotetun siirtymäajan päättymistä. Tilastokeskuksen väestörakennetilaston ja sen perusteella laskettujen ikäryhmäkohtaisten kuolleisuuslukujen perusteella esityksen valmistelussa on arvioitu, että tällaiseen ihmisryhmään kuuluisi vuonna 2031 Suomessa 43 330 henkilöä. Arviota koskevat samat rajoitteet kuin eronneiden määrää koskevaa arviota.

Tämänkin ehdotuksen vaikutukset ulottuvat edellä kuvatusta ihmisryhmästä siihen joukkoon, joka ei ole tehnyt ositusta avioliiton purkautumisen jälkeen. Tilastotietoja kuolemaan perustuvan osituksen tekemisestä ei ole saatavilla. Esityksen valmistelussa perheoikeudellisia toimeksiantoja tekeviltä asianajajilta saatujen karkeiden arvioiden mukaan hyvin suuri osa kuolemaan perustuvista osituksista tehdään vasta lesken kuoleman jälkeen, ja silloinkin vain

kuolinpesissä, joissa on jaettavaa omaisuutta. Valmistelussa on siten tehty hyvin karkea arvio, että 70 prosentissa avioliitoista, jotka ovat päättyneet puolison kuolemaan, ositus on tekemättä, mikäli leski on edelleen elossa. Arviota tukee myös valmistelussa Verohallinnolta saatu arvio siitä, että Suomessa on vuonna 2024 ollut yli 300 000 jakamatonta kuolinpesää.

Kun yhdistetään arviot siitä, että vallinnanrajoitusten raukeamista koskevien ehdotusten kohderyhmään kuuluu eronneiden noin 260 000 henkilön lisäksi myös 70 prosenttia vuonna 2031 elossa olleista 43 330 leskestä, joiden avioliitto on päättynyt vuonna 2021 tai aikaisemmin, saadaan vallinnanrajoitusten raukeamista koskevan ehdotuksen välittömien vaikutusten arvioiduksi kohderyhmäksi noin 290 000 henkilöä. Tämäkin joukko kasvaa ajan kuluessa, sillä esityksen vaikutukset kohdistuvat aina uusiin henkilöihin, joiden avioliiton purkautumisesta on kulunut yli 10 vuotta ja jotka ovat jättäneet osituksen toimittamatta.

Ehdotusten vaikutukset ulottuvat kuitenkin laajemmalle kuin vain henkilöihin, joiden oma avioliitto on purkautunut yli 10 vuotta sitten. Kansalaisille ehdotetuista muutoksista aiheutuvat hyödyt kohdistuvat entisten puolisoiden ohella erityisesti henkilöille, jotka ovat osakkaita kuolinpesässä, jossa vainaja on kuulunut yhteen edellä mainituista ryhmistä. Ehdotusten mukaan entinen puoliso ei ole kuolinpesän osakas, jos avio-oikeus on vanhentunut. Ehdotuksen tarkoituksena on helpottaa kuolinpesän selvittämistä ja pesän yhteishallintoa. Kuolinpesän osakkaiden ei enää tarvitse etsiä puolisoiden välillä aikoinaan tehtyä osituskirjaa tai toimittaa ositusta puolisoiden välillä, jos avioerosta on yli kymmenen vuotta ja puolisot eivät ole sopineet avio-oikeuden vanhentumisesta toisin. Ehdotus helpottaa kuolinpesän selvittämistä ja säästää pesän osakkailta aikaa ja vaivaa. Tällaisissa kuolinpesissä osakkaina olevien henkilöiden määrää on kuitenkin hyvin vaikea arvioida.

4.2.3.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Aviovarallisuusoikeudellisessa lainsäädännössä on kyse siitä, miten nykyisten ja entisten aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteet määrittyvät. Ehdotetulla avio-oikeuden vanhentumista ja vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman raukeamista koskevalla lainsäädännöllä on siten merkitystä erityisesti entisten puolisoiden omaisuuden suojan kannalta. Kun kyse on avioliittoon ja perheisiin olennaisesti kytkeytyvistä asioista, myös perhe-elämän suoja tulee ottaa huomioon.

Avioliittolakiin ehdotetuilla muutoksilla vahvistetaan jo purkautuneessa avioliitossa olleiden entisten puolisoiden omaisuuden suojaa. Muutosten tavoitteena on luoda selvä määräaika, jonka jälkeen henkilö voi olla varma, että entisellä puolisolla tai hänen perillisillään ei voi olla vaateita henkilön omaisuutta kohtaan.

Ehdotettu avio-oikeuden vanhentuminen 10 vuoden kuluttua avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antopäivästä tarkoittaa käytännössä sitä, että avioliiton purkautumisen hetkellä vähävaraisempi puoliso ei voi enää vaatia tasinkosuoritusta varakkaammalta puolisolta. Tasingonmaksuvelvollisen puolison näkökulmasta tämä on PL 15 §:n takaamaa omaisuuden suojaa vahvistava ehdotus.

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolain vallinnanrajoitukset raukeavat 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta. Ehdotetun sääntelyn mukaan omistava puoliso ei enää 10 vuoden jälkeen tarvitsisi entisen puolisonsa lupaa perheen yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön tai yhteisesti käytettävän asuinirtaimiston luovuttamiseen tai siirtämiseen. Avioliittolain vallinnanrajoitukset ovat nimensä mukaisesti rajoituksia henkilön oikeuteen hallita omaisuuttaan ja tehdä siihen liittyviä oikeustoimia. Tällaisten rajoitusten raukeamisesta säätäminen siis osaltaan vahvistaa PL 15 §:llä turvattua omaisuuden suojaa, kun puoliso ei enää

määrätyn ajan jälkeen tarvitse entisen puolisonsa lupaa toteuttaakseen omaa omaisuuttaan koskevia oikeustoimia.

Toisaalta yksi avioliittolain vallinnanrajoitussääntelyn tarkoituksista on suojata perheen elämisen ja asumisen kannalta tärkeän omaisuuden hallintaa ja käyttöä niin, että omistajapuoliso ei pääse tekemään koko perheen kannalta vahingollisia oikeustoimia. Vallinnanrajoitukset ovat siten yhteydessä PL 10 §:ssä turvattuun perhe-elämän suojaan. Valmistelussa on kuitenkin arvioitu, että ehdotetun raukeamisajan jälkeen eli 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta puolisoiden välillä ei yleensä tosiasiallisesti enää ole sellaista perhe-elämää, jota PL 10 §:llä on ollut tarkoitus suojata. Näin ollen ehdotettua vallinnanrajoitusten raukeamista 10 vuotta avioliiton purkautumisesta voidaan myös perustuslailla taatun perhe-elämän näkökulmasta pitää perusteltuna.

Esityksessä ehdotetaan säädettävän myös avioliittolain mukaisen yhteisomistusolettaman raukeamisesta. Ehdotus ei kuitenkaan vaikuttaisi ositettavan omaisuuden todellisiin omistussuhteisiin, vaan vaikuttaisi ainoastaan osituksessa tehtävään esineoikeudelliseen oletukseen siitä, kenelle kyseinen omaisuus kuuluu. Esineen omistusoikeus ei voisi siirtyä puolisolta toiselle ajan kulumisen seurauksena. Ehdotus saattaa yksittäistapauksessa johtaa siihen, että jokin esine määritetään väärin vain toisen puolison omaisuudeksi. Avioliittolain 58 §:n sisältämä puolison lunastusoikeus tällaisissa tilanteissa kuitenkin takaa sen, että puolisolla on poikkeuksetta oikeus lunastaa omaisuutensa takaisin. Näin ollen ehdotettu yhteisomistusolettaman raukeamista koskeva sääntely ei ole ristiriidassa PL 15 §:ssä taatun omaisuuden suojan kanssa.

4.2.3.3 Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen

Ehdotetut avio-oikeuden vanhentumista sekä vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman raukeamista koskevat säännökset ovat sukupuolineutraaleja ja koskevat sekä avioliitossa että rekisteröidyssä parisuhteessa eläneitä puolisoita. Entiset puolisot voivat olla mitä sukupuolta tahansa tai kuulua seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. On kuitenkin huomattava, että selvitysten mukaan avio-oikeuden nojalla puolisonsa omaisuutta osituksessa saavat yleisemmin naiset[20], vaikka on myös mahdollista, että vaimo on osituksessa tasingonsuoritusvelvollinen. Tästä johtuen ehdotetulla sääntelyllä saattaa olla eniten kielteistä vaikutusta avioliitossa olleiden naisten tilanteeseen avioliiton purkauduttua.

Esityksen mukaan entisillä puolisoilla on oikeus sopia keskinäisen avio-oikeuden vanhentumisajan pidemmäksi kuin laissa säädetty 10 vuotta. Sopimisoikeuden tavoite on taata entisille puolisoille mahdollisuus järjestää omistussuhteensa itselleen sopivimman ratkaisun mukaan. Esityksessä on näin pyritty mahdollisimman laajasti huomioimaan erilaiset perhemuodot ja -tilanteet.

4.2.3.4 Tiedonhallinnan muutosvaikutukset

Esityksessä ehdotetaan perustettavan uusi avio-oikeusasioiden rekisteri, jonka rekisterinpitovastuu on Digi- ja väestötietovirastolla. Rekisteriin ehdotetaan tallennettavan tiedot avio-oikeuden vanhentumista koskevista sopimuksista. Rekisteriin tallennettavissa

[20] Henriikka Rosti – Marjukka Litmala, Avioehtosopimukset ja osituksen moitteet. Avioliittolain varallisuussäännösten toimivuuden tarkastelua I. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006, s. 85-86 ja 90.

tiedoissa on kyse henkilötiedoista, joiden käsittelyyn sovelletaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus).

Henkilötietojen käsittely tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla edellyttää, että käsittelylle on jokin tietosuoja-asetuksen tarkoittama oikeusperuste. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tietojen käsittelyn on arvioitu perustuvan yleisen tietosuoja-asetuksen 1 kohdan c alakohtaan, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaan käsittelyn perustasta on tässä tapauksessa säädettävä laissa, jossa määritellään myös käsittelyn tarkoitus. Sääntely voi koskea muun muassa käsittelyn lainmukaisuutta koskevia edellytyksiä, käsiteltävien tietojen tyyppiä, tietojen luovutusta, käyttötarkoitussidonnaisuutta ja käsittelytoimia koskevia säännöksiä. Tällaisen erityissääntelyn on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeassa suhteessa sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden.

Tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan henkilötietoja tulee kerätä vain tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteen sopimattomalla tavalla. Henkilötietojen keräämiselle tulee siten olla perusteltu tarve. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavien henkilötietojen tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi, mikä määriteltäisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan edellyttämällä tavalla Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain 2 §:ssä. Rekisteri olisi julkinen, mutta se sisältäisi vain välttämättömät tiedot tavoitteidensa toteuttamiseksi. Rekisteriin ei esimerkiksi ehdoteta tallennettavan sopimuksen tehneiden puolisoiden henkilötunnuksia, vaan valmistelussa on arvioitu, että puolisoiden nimet ja syntymäajat ovat riittävä tietosisältö rekisterin toiminnan kannalta.

Avio-oikeusrekisteriin sisältyvien perhesuhteita koskevien tietojen osalta on huomattava, että kyse voi olla yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisiin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelystä. Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan sellaisten henkilötietojen käsittely, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus tai ammattiliiton jäsenyys sekä geneettisten tai biometristen tietojen käsittely henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten tai terveyttä koskevien tietojen taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista koskevien tietojen käsittely on kiellettyä. Erityisten henkilötietoryhmien käsittelykieltoa ei kuitenkaan sovelleta, jos sovelletaan jotain yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan mukaista poikkeusperustetta.

Euroopan unionin tuomioistuin on ratkaisussa C-184/20 (OT v Vyriausioji tarnybinės etikos komisija) katsonut, että sidonnaisuusilmoituksen tekijän avio- tai avopuolisoa taikka kumppania koskevista nimitiedoista voi ilmetä epäsuorasti henkilön seksuaalinen suuntautuminen. Tuomioistuin katsoi, että tietoa oli pidettävä 9 artiklan mukaisena erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvana tietona, kun tiedosta saattoi tehdä päätelmiä henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta.

Avio-oikeusrekisteriin sisältyvien perhesuhteita koskevien tietojen käsittelyn on arvioitu perustuvan yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohtaan, jonka mukaan käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on määritellyt 9 artiklan mukaiset erityiset henkilötietoryhmät valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisiksi tiedoiksi. Arkaluonteisten tietojen käsittelyyn on katsottu liittyvän henkilön perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta merkittäviä riskejä, minkä vuoksi niitä on suojeltava erityisen tarkasti. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt arkaluonteisten tietojen osalta, tietosuojasääntelyn sallimissa puitteissa, lakitasoista sääntelyä. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään ja sääntelyn on oltava tietosuoja-asetuksen mahdollistamissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa (PeVL 65/2018 vp, s. 45; PeVL 15/2018 vp, s. 40).

Perhe-elämää koskevat tiedot ovat myös viranomaisten toiminnasta annetun lain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan mukaan salassa pidettäviä.

Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa olevan yleisen edun mukaista ja oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden siten kuin tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetään. Sääntelyssä on otettu huomioon myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettu lainsäädäntö ja Suomen perustuslaki.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Avio-oikeuden vanhentumisen elementtejä

Hallitusohjelmakirjauksen sanavalinnasta huolimatta valmistelussa on arvioitu, että vanhentumissääntelyn ei ole syytä kohdistua puolison oikeuteen vaatia ositusta. Avioliittolain mukaiseen ositukseen kuuluu tasingon määrittämisen lisäksi myös omaisuuksien erottelu ja yhteisen omaisuuden jakaminen sekä velkojen järjestely. Osituksen viimeksi mainittujen tarkoitusten vuoksi ositus tulee voida saattaa vireille, vaikka oikeus saada toisen omaisuutta osituksessa olisi vanhentunut, sillä yleiset siviilioikeudelliset keinot omaisuuksien erottelemiseksi ja yhteisen omaisuuden jakamiseksi ovat epätarkoituksenmukaisia ositusmenettelyyn verrattuna silloin, kun toimitus koskee puolisoiden varallisuuden muodostamaa omaisuusmassaa. Näin ollen esityksessä ehdotetaan, että vanhentumissääntely kohdistuu avio-oikeuden toteuttamiseen osituksessa. Käytännössä tämä tarkoittaa tasingonmaksuvelvollisuuden vanhentumista. Vaikka ”tasinko” on yksi aviovarallisuusoikeuden perustavanlaatuisia käsitteitä, avioliittolaki ei tunne ”tasinkoa”, vaan laissa puhutaan avio-oikeudesta ja sen nojalla saatavasta omaisuudesta. Sen vuoksi esityksessä käytetään termiä ”avio-oikeuden vanhentuminen”, vaikka valmistelussa harkittu nimitys ”tasinko-oikeuden vanhentuminen” voisi joiltain osin olla tarkempi kuvaus ehdotetun sääntelyn sisällöstä. Jatkovalmistelussa pohdittiin myös sitä, onko kyse todella ”vanhentumisesta” tilanteessa, jossa ei ole kyse velan vanhentumisesta annetun lain alaan kuuluvasta ilmiöstä. Koska oikeuskirjallisuudessa ja soveltamiskäytännössä on usein käytetty sanaparia ”ositusvaateen vanhentuminen”, arvioitiin ”vanhentuminen” kuitenkin tässä yhteydessä käyttäjilleen tutuimmaksi ja ymmärrettävimmäksi termiksi.

Esityksessä ehdotetaan, että avioeroon ja avioliiton kumoamiseen perustuvissa osituksissa avio-oikeuden vanhentuminen ja vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman raukeaminen alkaa lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen päivämäärästä. Valmistelussa tarkasteltiin myös muita vaihtoehtoja vanhentumisen käynnistymishetkeksi. Oikeuskäytännössä ositusvaateen menettämistä koskevan ajanjakson laskemisessa on tehty vain yleisiä viittauksia ajankohtaan, jolloin avioliitto on purkautunut. AL 85 §:n mukaan ositusperuste syntyy, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia tulee vireille tai kun

avioliitto on purkautunut, eli käytännössä kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva hakemus on pantu vireille tai kun toinen puoliso kuolee. Jos avio-oikeuden vanhentumista koskeva ajankohta laskettaisiin ositusperusteen syntymisajankohdasta, vanhentumisajan alkamisajankohta olisi etenkin kolmannelle osapuolelle, esimerkiksi kirjaamisviranomaiselle, vaikea todeta, sillä avioerohakemuksen tai avioliiton kumoamista koskevan hakemuksen vireilletulon ajankohtaa koskeva tieto ei ole saatavissa suoraan väestötietojärjestelmästä. Väestötietojärjestelmään merkitään avioeron päivämääräksi avioeropäätöksen päivämäärä. Lainvoimaisuuspäivämäärää sen sijaan ei merkitä rekisteriin. Ennen avioeroa koskevan tiedon tallentumista väestötietojärjestelmään odotetaan kuitenkin, että päätös on tullut lainvoimaiseksi. Väestötietojärjestelmästä on nähtävissä siis ainoastaan lainvoimaiset avioeroa ja avioliiton kumoamista koskevat päätökset. Suomessa avioero tulee lainvoimaiseksi seitsemän päivää avioeroa koskevan päätöksen antamisen jälkeen, jos kumpikaan osapuoli ei ole ilmoittanut ratkaisuun tyytymättömyyttä. Muutoksenhaku avioeropäätökseen johtaa kuitenkin vain erittäin harvoin valittajan tavoittelemaan lopputulemaan ja avioeropäätös jää lähes poikkeuksetta voimaan sellaisenaan. Koska avioeron päätöspäivämäärä on selkeä ja helpoimmin tarkistettavissa ja selvitettävissä väestötietojärjestelmästä paitsi osapuolille itselleen myös tietoa tarvitsevalle kolmannelle osapuolelle, esityksessä ehdotetaan vanhentumisajan alkamispäivämääräksi avioeron päätöksen päivämäärää.

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista hakemalla käräjäoikeudelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Valmistelussa on pohdittu myös muita mahdollisia keinoja vanhentumisen katkaisemiseksi. Selvästi suurin osa osituksista tehdään osapuolten välisin sopimuksin. Sen vuoksi voisi olla perusteltua ajatella, että sopimusosituksen käynnistäminen tai jopa jo sen toimittamista koskevan vaatimuksen esittäminen voisi katkaista avio-oikeuden vanhentumisen. Toimien heikkoutena olisi kuitenkin niiden epämääräisyys. On hyvin hankala määritellä, millainen puolisoiden välinen kanssakäyminen voitaisiin katsoa sopimusosituksen käynnistämiseksi. Vielä ongelmallisempaa olisi antaa merkitystä osituksen toimittamista koskevan vaatimuksen esittämiselle. Jos vanhentuminen voitaisiin estää pelkän vaatimuksen esittämisen avulla, hyväksyttäisiin tosiasiassa vanhentumisen vapaamuotoinen katkaisu. Vapaamuotoinen ositusvaatimus saatetaan lisäksi esittää ilman todellista osituksen aikaansaamisen tarkoitusta. Merkityksen antaminen pelkän vaateen esittämiselle on huonosti linjassa ehdotettavan lainsäädännön päätavoitteiden kanssa. Valmistelussa on siten päädytty siihen, että avio-oikeuden vanhentumisen vapaamuotoinen katkaiseminen ei tule kysymykseen. Perusteltua ei olisi myöskään se, että määräajan keskeyttäisi sopimusositusta koskevien neuvottelujen käynnistäminen, sillä tähän liittyvät käytännössä samat näyttövaikeudet kuin vapaamuotoiseen katkaisemiseen. Vanhentumisen katkaisemisen tulee tapahtua yksiselitteisellä toimenpiteellä, jonka ajankohta on helppo todentaa.

Valmistelussa pohdittiin myös vaihtoehtoa, jossa avio-oikeuden vanhentumisen katkaisun voisi tehdä myös todisteellisella tiedoksiannolla. Jos mallia otettaisiin testamentin todisteellisesta tiedoksiannosta, niin tiedoksiannon keinoja olisivat muun muassa haastemiehen käyttö tai tiedoksiannon vastaanottajan ja kahden esteettömän todistajan allekirjoittama todistus tiedoksiannon vastaanotosta. Vanhentumisen katkaiseminen on sitä helpompaa, mitä enemmän keinoja on käytössä. Todisteellinen tiedoksianto onnistuu myös täysin ilman viranomaisen apua, mikä madaltaisi kynnystä katkaista vanhentuminen ja siten osaltaan parantaisi kansalaisten oikeusturvaa. Lisäksi todisteellinen tiedoksianto saattaisi säästää tuomioistuinten resursseja. Todisteellisen tiedoksiannon heikkous kuitenkin on, että siitä ei aina jää jälkeä viranomaisrekisteriin. Käytetystä keinosta riippuen saattaa olla, että vain osapuolet ja kaksi ulkopuolista todistajaa ovat tietoisia tiedoksiannosta. Tilanne on epäedullinen, sillä toisella osapuolella – joka yleensä on tiedoksiannon vastaanottaja – saattaa olla intressi jättää kertomatta, että avio-oikeuden vanhentuminen on tosiasiassa katkaistu. Siten jos katkaiseminen olisi mahdollista myös todisteellisella tiedoksiannolla, avio-oikeuden vanhentumista

tutkittaessa olisi syytä kuulla molempia puolisoja tai vähintään pyytää toiselta puolisolta valaehtoista vakuutusta siitä, että vanhentumista ei ole katkaistu. Kuolinpesän selvittämisen yhteydessä olisi kuitenkin välttämätöntä kuulla entistä puolisoa, mikä vesittäisi hankkeen tavoitteita. Todisteellisen tiedoksiannon heikkous on myös se, että se ei tosiasiassa edistä osituksen toteuttamista samalla tavoin kuin pesänjakajan hakeminen. Puoliso saattaa katkaista vanhentumisen tiedoksiannolla, mutta jättää sen jälkeen asian vuosiksi sillensä. Mahdollisuus katkaista vanhentuminen toistuvasti ositusta kuitenkaan koskaan toimittamatta olisi hankkeen tavoitteiden vastainen. Edellä kuvatuin perustein esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumista ei tule voida katkaista todisteellisella tiedoksiannolla.

Esityksessä ehdotetaan, että ainoa keino katkaista avio-oikeuden vanhentuminen on hakea käräjäoikeudelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Pesänjakajan hakemisen toimivaltainen oikeuspaikka on jommankumman puolison kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka (oikeudenkäymiskaari 10:11). Jotta asiaa selvittävä taho voi olla täysin varma, että avio-oikeuden vanhentumista ei ole katkaistu, tulee hänen joko kuulla molempia osapuolia tai vaatia selvitystä, joka sisältää 1) tiedot molempien puolisoiden kaikista kotipaikoista avioeron vireille tulon jälkeen; ja 2) todistukset näiden kotipaikkojen tuomioistuimilta, että pesänjakajaa ei ole haettu tai mahdollinen haettu toimitusositus on rauennut. Viranomainen saa rekistereistä tiedot puolisoiden asuinpaikoista ja osaa siten pyytää tarvittavat käräjäoikeudet kattavan selvityksen. Kuolinpesää selvittävä yksityishenkilö taas ei välttämättä saa selville, missä kaikkialla entiset puolisot ovat vanhentumisajan kuluessa asuneet. Tällöin selvitykseen tulee sisällyttää tiedot kaikista käräjäoikeuksista avioeron vireille tulon jälkeiseltä ajalta, jotta kaikki kotipaikat tulisivat varmasti katetuiksi. Suomessa on vuonna 2025 yhteensä 20 käräjäoikeutta. Selvityksen pyytäminen kaikista käräjäoikeuksista ei ole mahdoton tehtävä – varsinkaan määrätylle pesänselvittäjälle – mutta yksityishenkilö saattaa perustellusti kokea menettelyn raskaana. Toisaalta lienee melko yleistä, että puolisoiden asuinpaikat ovat avioeron jälkeen melko pysyviä, ja entiset puolisot tietävät toistensa asuinpaikat. Käytännössä ei siis olisi tavallista, että puolisoiden todella tulisi pyytää tietoa monelta tuomioistuimelta.

Valmistelussa pohdittiin myös vaihtoehtoa, jossa tuomioistuimet ilmoittaisivat Digi- ja väestötietovirastolle aina, kun tuomioistuimelta haetaan pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi avioerotilanteissa. Digi- ja väestötietovirasto merkitsisi tiedon rekisteriinsä, johon tallennetaan myös avio-oikeuden vanhentumisesta koskevat sopimukset. Näin tieto avio-oikeuden vanhentumisesta olisi saatavilla yhdestä paikasta. Järjestely on kuitenkin melko raskas. Pesänjakajia on avioeroon liittyvässä asiassa määrätty vuonna 329 kertaa vuonna 2023, 310 kertaa vuonna 2022 ja 337 kertaa vuonna 2021. Ilmoitusten tekeminen vaatisi tuomioistuimilta manuaalista työtä, sillä tuomioistuinten asianhallintajärjestelmästä johtuen ilmoitukset lähetettäisiin käytännössä sähköpostilla Digi- ja väestötietovirastolle. Avioehtoja rekisteröidään noin 9000 vuosittain, joten avioehtoasioiden rekisterin volyymin kannalta uusien merkintöjen määrä ei olisi suuri. Rekisteriin pitäisi kuitenkin luoda tälle pesänjakajan hakemista koskevalle tiedolle paikka, mistä aiheutuisi jonkin verran järjestelmäkuluja. Toimitusosituksen hakeminen voisi lisäksi olla ainoa kyseisestä avioliitosta rekisteriin merkittävä asia, mikä tarkoittaisi sitä, että toimitusosituksen hakemista koskevan merkinnän yhteydessä rekisteriin tulisi lisätä myös kaikki muut puolisoiden tiedot. Uutta tuomioistuimiin kohdistuvaa ilmoitusvelvollisuutta ei näistä syistä pidetty perusteltuna.

5.1.2 Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus

Valmistelussa pohdittiin, voisiko avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tehdä kokonaan sähköisessä muodossa. Paperisen muodon ja omakätisten allekirjoitusten vaatimuksen ei kaikilta ositun koettu vastaavan nykypäivän tarpeisiin ja toiveisiin. Sopimuksen sähköistä muotoa pidettiin sinänsä kannatettavana, mutta valmistelussa päädyttiin kuitenkin

siihen, ettei ole mielekästä ehdottaa säädettäväksi tälle sopimukselle sellaisia muotovaatimuksia, jotka eroavat AL 66 §:ssä muille avioliittolaissa säädetyistä asiakirjoista asetetuista vaatimuksista.

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulisi rekisteröidä avioehtosopimuksen (AL 43 §) tavoin. Valmistelussa arvioitiin sitä, onko rekisteröintivelvollisuus välttämätön. Rekisteröintivelvoitetta vastaan puhuu se, että mitä enemmän muotovaatimuksia sopimukselta edellytetään, sitä useampi sopimus jää kokonaan tekemättä tai muodoltaan vaillinaiseksi. Rekisteröintivelvollisuus väistämättä nostaa kynnystä sopimuksen tekemiseen ja voi toisaalta aiheuttaa oikeudenmenetyksiä, kun osapuolten päteväksi luulema sopimus osoittautuu rekisteröinnin puuttumisen vuoksi tehottomaksi. Mahdollisesti voi syntyä tilanne, jossa puolisot itse kuvittelevat tehneensä lain mukaisen avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen, mutta saattaisivat esimerkiksi 13 vuoden kuluttua huomata, että heidän avio-oikeutensa olisikin vanhentunut laissa säädetyssä määräajassa sen vuoksi, että toinen puoliso ei ole rekisteröinyt puolisoiden puolesta sopimusta, vaikka oli siihen sitoutunut.

Jos sopimukselta ei vaadittaisi rekisteröintiä, vanhentumisen katkaiseminen mahdollistuisi ns. pöytälaatikkosopimuksilla, joista vain sopimuskumppaneilla itsellään on tieto. Ilman rekisteröintivelvoitetta kolmas osapuoli, kuten viranomainen tai pesää selvittävä henkilö, ei saisi poikkeamismahdollisuuden hyödyntämisestä varmaa tietoa kuulematta molempia puolisoita. Näin pysytettäisiin suuri joukko nykyisen vallitsevan tilanteen ongelmia ja jätettäisiin hyödyntämättä ne edut, jotka ehdotettavalla vanhentumissääntelyllä on mahdollista saavuttaa. Tämän vuoksi valmistelussa on arvioitu, että velvollisuus rekisteröidä avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on sekä välttämätön että kohtuullinen vaatimus.

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeus vanhentuu kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeron päätöspäivästä, jos puolisot eivät ole sopineet asiasta toisin eikä vanhentumista ole katkaistu hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Valmistelussa pohdittiin myös sitä, tulisiko sopimusvapautta rajoittaa siten, että avio-oikeudelle säädettäisiin lopullinen vanhentumisaika, kuten 20 vuotta lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevasta päätöksestä. Lopullinen vanhentumisaika edistäisi samoja tavoitteita kuin avio-oikeuden vanhentuminen ylipäätään, ja sillä minimoitaisiin pitkittyneistä omaisuusjärjestelyistä aiheutuvia selvittelykustannuksia. Toisaalta pelkästään se seikka, että avio-oikeuden vanhentumisesta on aikanaan laadittu muotovaatimukset täyttävä sopimus, nostaa huomattavasti sen todennäköisyyttä, että ositus todella tullaan tekemään myöhemmin. Siten sääntelyintressiä lopullisen takarajan asettamiselle ei välttämättä ole, ja lopullisesta vanhentumisajasta säätäminen rajaisi turhaan puolisoiden sopimuskompetenssia. Näillä perustein esityksessä ei ehdoteta avio-oikeudelle lopullista vanhentumisaikaa.

5.1.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolain mukaiset vallinnanrajoitukset vanhentuvat kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antopäivästä tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta. Valmistelussa on arvioitu myös Maanmittauslaitoksen ositusvaateen vanhentumista koskevaan arviomuistioon antamassa lausunnossa esiin nostamaa vaihtoehtoa, jossa vallinnanrajoitukset päättyisivät avioeron tultua voimaan siihen, kun kiinteistöä ei enää de facto käytetä kotikiinteistönä. Valmistelussa on katsottu, että vallinnanrajoituksille saattaa kuitenkin edelleen olla tarvetta, vaikka entinen puoliso olisi jo muuttanut pois yhteisestä kodista ja avioero olisi astunut voimaan. Näin voisi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa puolisot ovat eronneet ja puoliso on muuttanut pois yhteisestä kodista toisen puolison painostuksesta. Pois muuttaneella

puolisolla voisi edelleen olla toiveita asua perheen yhteisenä asuntona käytetyssä kodissa, mutta se ei haastavan erotilanteen vuoksi olisi mahdollista. Jos vallinnanrajoitukset päättyisivät heti eron tultua voimaan, niin puolison tulisi turvautua ulosotto-oikeudellisena turvaamistoimena oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 tai 2 §:n mukaiseen takavarikkoon.

Vallinnanrajoitusten sitominen entisen puolison asuinpaikkaan olisi ongelmallinen ratkaisu myös niiden jatkuvasti yleistyvien asumisratkaisujen näkökulmasta, joissa perheen lapset jäävät asumaan perheen yhteiseen kotiin, ja vanhemmat asuvat lasten kanssa vuorotellen.

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolain vallinnanrajoitukset päättyvät kymmenen vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta riippumatta siitä, ovatko puolisot sopineet avio-oikeuden vanhentumisesta toisin tai asuuko entinen puoliso vielä perheen yhteiseksi asunnoksi tarkoitetussa kodissa. Valmistelussa pohdittiin myös sitä, tulisiko avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tai puolison asumisen vaikuttaa vallinnanrajoitusten vanhentumiseen. Valmistelussa kuitenkin arvioitiin, että tilanteissa, joissa puolisoilla on syytä pelätä mahdollisia väärinkäytöksiä, tämä mahdollisuus hyvin usein ilmenee jo paljon ennen ehdotetun 10 vuoden määräajan umpeutumista. Ehdotettu 10 vuoden vanhentumisaika arvioitiin kohtuulliseksi ajaksi hakea käräjäoikeudelta turvaamistoimea tai pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi ja saada asiat järjestetyksi niin, että vallinnanrajoituksille ei enää ole tarvetta.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Yleistä

Suomalainen aviovarallisuusjärjestelmä on osa pohjoismaista perhettä, jossa aviovarallisuussuhteet perustuvat puolisoiden omaisuuksien erillisyyteen. Suomen lisäksi myös Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa tunnetaan avio-oikeus ja vallinnanrajoitukset, mutta toistaiseksi missään Pohjoismaassa ei ole säädetty näille vanhentumis- tai lakkaamisaikoja. Koska ruotsalainen aviovarallisuussääntely on lähinnä suomalaista sääntelyä ja ruotsalaiseen tuomiostuinkäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen on viitattu myös Suomessa käydyssä keskustelussa, Ruotsi on selvästi merkittävin vertailukohta.

5.2.2 Ruotsi

Ruotsissa ei ole laissa säädetty ositusvaateen tai avio-oikeuden vanhentumisesta. Ruotsissa on katsottu sekä oikeuskirjallisuudessa että tuomioistuinten oikeuskäytännössä, että oikeus vaatia ositusta ei lähtökohtaisesti vanhene.[21] Ositusvaateen vanhentumattomuutta on perusteltu eri syillä: esimerkiksi sen erityisellä perheoikeudellisella luonteella[22], avioeron ajankohtaan liittyvillä henkilökohtaisilla haasteilla ja heikomman suojaamisella[23] sekä vaatimuksen jäsentymättömyydellä ja avio-oikeuden verrannollisuudella omistusoikeuteen[24]. Ruotsissakin oikeus vaatia ositusta on kuitenkin joissain tapauksissa katsottu oikeuskäytännössä menetetyksi ajan kulumisen ja osapuolten passiivisuuden vuoksi. Uudemmissa ratkaisuissaan Ruotsin korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota muun muassa avioliiton purkautumisesta kuluneeseen

---

[21] Ks. esim. Stefan Lindskog, Presktiption: Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid. Norsteds Juridik 2021, s. 122; Gösta Walin - Göran Lind, Kommentar till Ärvdabalken Del II. Norstedts Juridik 2009, s. 374; ja Örjan Teleman, Bodelning: under äktenskap och vid skilsmässa. Norstedts Juridik 2021, s. 268.
[22] NJA II 1921 s. 56.
[23] SOU 1981:85 s. 350.
[24] Lindskog 2021 s. 122-123 ja Teleman 2021 s. 268.

aikaan, ositusvaatimuksen esittämisen viivästymisen syihin ja ositettavaksi vaadittavan omaisuuden laatuun.[25] Ositusvaateen menettämistä ei ole tiettävästi arvioitu Ruotsissa kuolemaan perustuvan osituksen yhteydessä.

Margareta Brattström ja Anna Singer ovat esittäneet, että avio-oikeuden vanhentumattomuutta tulisi arvioida Ruotsissa uudelleen avioerotilanteissa. He toteavat, että nykyinen avio-oikeuden vanhentumattomuutta koskeva oikeustila on peräisin ajalta, jolloin yhteiskuntarakenne ja avioliiton pysyvyyttä koskevat käsitykset olivat kovin erilaiset kuin nykyään. Avioliitto käsitettiin elämänpituiseksi sitoutumiseksi ja avioliitto päättyi tuolloin usein kuolemaan. Nykyisin joka toinen avioliitto päättyy eroon ja henkilöllä on usein useampia peräkkäisiä parisuhteita, joihin liittyy varallisuusoikeudellisia seuraamuksia. Tästä johtuu, että puolisoiden väliset varallisuussuhteet olisi perusteltua selvittää hyvissä ajoin ennen niiden kumuloitumista. Aviovarallisuussuhteiden selvittämättä jättämistä ei myöskään – etenkään kun on kulunut pitkä aika ositusperusteen alkamisesta - voi enää perustella heikomman suojalla tai sillä, että avioeron aikaiset riitaisuudet vaikeuttaisivat osituksen toimittamista. Päinvastoin – ajan kuluminen tuo lisähaasteita omaisuuden sekoittumisen, muistikuvien hämärtymisen ja oikeudellisen epävarmuuden myötä. Avio-oikeuden alaisen omaisuuden laajuus ja omistussuhteet voivat olla vaikeita määrittää tarkasti jälkikäteen pitkän ajan kuluttua.[26] Brattström ja Singer esittävätkin, että ositusvaateen esittämiselle tulisi Ruotsissa asettaa lainsäädännössä määritelty määräaika. Heikomman osapuolen suojaan ja yleiseen velan vanhentumissääntelyyn viitaten he esittävät ositusvaateen vanhentumiselle 10 vuoden määräaikaa, joka laskettaisiin avioeron lainvoimaiseksi tulosta alkaen. Tuo aika olisi riittävän pitkä, jotta heikompi osapuoli ehtisi voimaantua mahdollisen epätasapainoisen avioliiton jälkeen ositusvaatimuksen esittämistä varten. Aika olisi myös yhdenmukainen viimeaikaisen oikeustapauskäytännön kanssa.[27]

Myös ruotsalaiset kansanedustajat ovat tehneet viime aikoina aloitteita avioeron jälkeisen ositusmenettelyn nopeuttamiseksi. Tähän laajempaan asiakokonaisuuteen liittyy yhtenä osana se, että hallituksen toivotaan tarkastelevan myös osituksen toimittamiselle asetettavan kohtuullisen takarajan asettamista. Aloitteiden taustalla on pyrkimys avio-oikeuden tehokkaampaan toteuttamiseen taloudellisesti heikomman osapuolen suojan turvaamiseksi.[28]

Ruotsissa on hyvin samankaltainen vallinnanrajoituksia koskeva lainsäädäntö kuin Suomessa sillä erotuksella, että Ruotsissa vallinnanrajoituksilla ja avio-oikeudella on edelleen paikoitellen merkittävä yhteys. Ruotsin avioliittolain 7 luvun 5 §:n mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista suostumusta luovuttaa kiinteää omaisuutta, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina. Mainitun pykälän 3 momentin mukaan toisen puolison suostumus vaaditaan myös sellaisen kiinteistön myyntiin, jota ei ole tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina, mutta joka on avio-oikeuden alaista. Toisaalta perheen yhteisenä kotina käytetty asunto jää vallinnanrajoitusten ulkopuolelle, jos se on avio-oikeudesta vapaata jonkin muun perusteen kuin avioehtosopimuksen nojalla. Lain 7 luvun 7 §:n mukaan puolison suostumusta ei tarvita, jos puoliso ei voi antaa suostumustaan tai sellaista ei voida hankkia kohtuullisessa ajassa. Jos puoliso ei anna suostumustaan, tuomioistuin voi antaa hakemuksesta luvan oikeustoimeen (7 luku 8 §). Lupa tulee antaa, jos suostumuksen eväämiselle ei ole hyväksyttävää syytä.[29] Ruotsissa vallinnanrajoitussääntelyllä on todettu olevan sosiaaliset ja

---

[25] NJA 1993 s. 570, NJA 2009 s. 437 ja NJA 2009 s. 747.

[26] Margareta Brattström - Anna Singer, Preskription av äktenskapets rättsverkningar? Uppsala universitet 2010, s. 17-19.

[27] Brattström – Singer 2010 s. 20-21.

[28] Svergies Riksdag. Civilutskottens betänkande 2022/23:CU6 s. 25-31.

[29] Prop. 1986/87:1 s. 138.

taloudelliset perusteet. Yhteiseksi kodiksi tarkoitettuun kiinteistöön ulottuvan vallinnanrajoitussääntelyn on katsottu olevan tarpeellista sosiaalisista syistä, kun taas avio-oikeuden alaiseen kiinteistöön kohdistuvat vallinnanrajoitukset perustuvat pääosin taloudellisille syille.[30]

Samoin kuin Suomessa, Ruotsissa vallinnanrajoitussääntelylle ei ole säädetty raukeamisaikaa. Puolisolta saadun suostumuksen vaatimus ei pääty avioliiton päättymiseen tai puolison muuttamiseen pois perheen yhteisestä kodista, vaan vallinnanrajoitukset ovat voimassa siihen saakka, kunnes omaisuuden ositus tai erottelu on toimitettu. Ruotsin korkein oikeus on keväällä 2024 antamassaan ennakkotapauksessa arvioinut, että kirjaamisviranomaisen olisi tullut selvittää puolison suostumus yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön omistajanvaihdoksen kirjaamiseen tilanteessa, jossa avioerosta oli 34 vuotta, mutta ositusta ei ollut toimitettu.[31]

Ruotsin avioliittolaki ei sisällä Suomen avioliittolain yhteisomistusolettamaa vastaavaa sääntelyä. Ruotsin avioliittolaissa ei oteta kantaa siihen, miten omaisuutta eroteltaessa tulisi suhtautua esineeseen, jonka omistajuudesta ei ole selvyyttä.

5.2.3 Norja

Norjassa ei ole säädetty varsinaista määräaikaa ositusvaatimuksen tekemiselle. Norjan avioliittolain 75 §:n mukaan avio-oikeuden ulkopuolista omaisuutta (täydellistä sivuomaisuutta) koskevat vaatimukset on kuitenkin esitettävä vuoden kuluessa avioerosta. Jos jommallakummalla tai molemmilla puolisoilla on myös yhteisomistuksessa olevaa omaisuutta, sitä koskevat vaatimukset on esitettävä ennen kuin ositus on saatettu päätökseen.

Myös norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on todettu, että Norjan lainsäädännössä ei ole säännöstä siitä, milloin puoliso menettää oikeutensa vaatia toimitusositusta passiivisuuden vuoksi. Norjan korkeimman oikeuden ratkaisemassa tapauksessa vuodelta 2004 oli kysymys siitä, oliko oikeus vaatia ositusta vanhentunut miehen passiivisuuden perusteella. Tapauksessa mies oli sallinut entisen vaimonsa käyttää pariskunnan yhteistä asuntoa 16 vuoden ajan avioeron jälkeen ennen ositusvaatimuksen tekemistä. Asunto oli muodostanut suurimman osan yhteisestä omaisuudesta, eikä mikään viitannut siihen, että entinen vaimo olisi saanut tai ottanut asunnon omistusoikeuden haltuunsa eikä entisellä vaimolla ollut perusteltua syytä olettaa, että entinen aviomies ei vaatisi osituksen toimittamista myöhemmin. Norjan korkein oikeus katsoi, että aviomies ei ollut menettänyt oikeutta vaatia ositusta, ja että aviomiehen passiivisuudelle oli ollut hyvä syy, koska nuorin parin yhteisistä lapsista oli täyttänyt 18 vuotta vasta kolme vuotta aiemmin. Korkein oikeus antoi perusteluissaan merkitystä myös miehen sairastumiselle.[32]

John Aasland on analysoinut norjalaista oikeuskäytäntöä ja katsonut, että neljän keskeisen tekijän tulee täyttyä, jotta oikeus ositusvaatimuksen tekemiseen voidaan menettää. Ensinnäkin tasingon luovutusvelvollisella on oltava vilpitön mieli, eli hänellä tulee olla perusteltu luottamus siihen, ettei tasinkoon oikeutettu tule enää vaatimaan tasinkoa tai osituksen toimittamista. Toiseksi edellytetään yleensä, muttei välttämättä, että tasinkoon oikeutettu on ollut tietoinen oikeudestaan tasinkoon. Poikkeustapauksessa passiivisuus voi aiheuttaa oikeusvaikutuksia tietämättömyydestä huolimatta. Kolmanneksi oikeuden menettämisen edellytyksenä on itse

---

[30] Lars Tottie - Örjan Teleman, Äktenskapbalken: en kommentar, Kommentaren till 7 kap 5 §. Norstedts Juridik 2020; ja Regeringens proposition 1986/87:1 s. 62.
[31] NJA 2024, s. 244.
[32] NHRDom 2004-01.15. Rt 2004 s. 41.

passiivisuus. Huomattavaa on, että osapuolten subjektiiviset olosuhteet ratkaisevat, pitäisikö kuluneen ajan johtaa oikeuden menettämiseen, ei itse aika. Ei ole selvää, kuinka kauan passiivisuuden tulee kestää, jotta entinen aviopuoliso menettää oikeutensa tasinkoon tai oikeuteen vaatia osituksen toimittamista. Keskeinen kysymys on, onko kulunut ajanjakso sellainen, jonka kuluttua tasingon luovuttamiseen velvollinen puoliso voi perustellusti odottaa, että saatavaan tai vaateeseen ei enää tulla vetoamaan. Neljänneksi edellytetään yleensä sitä, että tasingon luovutusvelvollinen puoliso on tosiasiallisesti toiminut sen oletuksen mukaisesti, ettei häneen kohdistuvaa vaatimusta ole olemassa tai että siitä on luovuttu.[33] Myöskään Norjassa ei tiettävästi ole käyty keskustelua ositusvaateen menettämisestä tilanteessa, jossa avioliitto on purkautunut kuoleman johdosta.

Norjan avioliittolain 6 luvun 32-36 §:ssä säädetään vallinnanrajoituksista. Sääntelyn mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista lupaa myydä, luovuttaa, pantata tai vuokrata puolisoiden yhteisenä kotina käyttämää kiinteistöä tai asuntoa. Vallinnanrajoitukset ovat lain mukaan voimassa osituksen tai erottelun toimittamiseen saakka. Norjassa ei ole säädetty vallinnanrajoituksille raukeamisaikaa.

5.2.4 Tanska

Tanskan oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että koska ei ole varmaa, kuuluuko ositusvaade Tanskan vanhentumislain (forældelsesloven) soveltamisalaan, on epävarmaa, vanheneeko oikeus vaatia ositusta. Oikeus ositusvaatimuksen tekemiseen voidaan kuitenkin menettää passiivisuuden vuoksi. Tanskalaisessa oikeuskäytännössä on katsottu, että 6-7 vuoden viivästyminen ositusperusteen syntymisestä ei välttämättä johda ositusvaateen menetykseen[34], kun taas 14-15 vuoden viive on yleensä merkinnyt sitä, että avio-oikeutta koskevaa vaatimusta ei voida enää esittää.[35]

Myös Tanskassa on säädetty vallinnanrajoituksista. Tanskan aviovarallisuussuhteista annetun lain (Lov om ægtefællers økonomiske forhold, nr. 548 30.5.2017) 6 §:n mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison lupaa myydä, luovuttaa tai vuokrata perheen yhteisenä kotina käytettyä kiinteistöä tai asuntoa. Vallinnanrajoitukset ovat mainitun pykälän 3 momentin mukaan voimassa siihen saakka, kunnes ositus tai omaisuuden erottelu on toimitettu. Vallinnanrajoituksille ei ole Tanskassa säädetty raukeamisaikaa.

6 Lausuntopalaute

Hallituksen esityksen pohjana toimineesta työryhmän mietinnöstä saatiin 20 lausuntoa. Saadusta lausuntopalautteesta on laadittu tiivistelmä (OM mietintöjä ja lausuntoja 2025:27).

Lausunnon antoivat: Ahvenanmaan valtionvirasto, Digi- ja väestötietovirasto, Finanssiala ry, emeritusprofessori Markku Helin, Helsingin käräjäoikeus, Juristiliitto, emeritusprofessori Urpo Kangas, Maanmittauslaitos, Miesjärjestöjen keskusliitto MJKL ry, Miesten tasa-arvo ry, Monimuotoiset perheet -verkosto, Naisjärjestöjen keskusliitto, Oikeuspalveluvirasto,

[33] John Aasland, Passivitet som bortfallsgrunn for forpliktelser og ervervsgrunn for rettigheter i familie- og arveretten. Tidsskrift for Rettsvitenskap 2009:1, s. 70-102, 77-83.
[34] UfR 1998.663 ØLK ja UfR 2006.2186 ØLK.
[35] UfR 1997.1591 ØLK ja UfR 2006.12 ØLK.

Pirkanmaan käräjäoikeus, Suomen Asianajajat, Suomen tuomariliitto, valtiovarainministeriö, Vanhusasiavaltuutettu, Verohallinto ja VT Rauni Viertola.

Lähes kaikki lausunnonantajat kannattivat ehdotusta säätää avio-oikeuden vanhentumisesta 10 vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeron päätöspäivästä. Avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sääntelyä pidettiin tarpeellisena ja vallitsevaa oikeustilaa selkeyttävänä.

Suurin osa lausunnonantajista kannatti mietinnön ehdotusta siitä, että avio-oikeuden vanhentuminen on mahdollista katkaista vain hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Lausunnonantajat kiinnittivät kuitenkin huomiota pesänjakajan määräämistä koskevan tiedon saamisen hankaluuteen. Tuomioistuimilla ei ole yhteistä tietokantaa, josta voisi saada kootusti kaikkien tuomioistuinten hakemusasioita koskevia tietoja. Jos puolisoiden asuinpaikat avioliiton päättymisen jälkeen eivät ole varmuudella tiedossa, kysely pesänjakajan hakemisesta joudutaan osoittamaan kaikkiin käräjäoikeuksiin, jotta asiasta saadaan täysi varmuus. Useat lausunnonantajat nostivat esiin työryhmän mietinnössä pohtiman vaihtoehdon siitä, että tuomioistuimet ilmoittaisivat Digi- ja väestötietovirastolle aina, kun tuomioistuimelta haetaan pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi avioerotilanteissa. Digi- ja väestötietovirasto merkitsisi tiedon rekisteriinsä, johon tallennetaan myös avio-oikeuden vanhentumisesta koskevat sopimukset. Näin tieto avio-oikeuden vanhentumisesta olisi saatavilla yhdestä paikasta. Jatkovalmistelussa kuitenkin arvioitiin, että tuomioistuimille asetettava ilmoitusvelvollisuus olisi liian raskas sen hyötyihin nähden. Pesänjakajia määrätään avioeroon liittyvissä asioissa n. 300 vuodessa, ja vain hyvin pienellä osalla näistä määräyksistä olisi merkitystä, kun tarkasteltavana on avio-oikeuden vanhentumista koskeva asia. Ilmoitusvelvollisuus lisäisi hallinnollista työtä sekä tuomioistuimissa että Digi- ja väestötietovirastossa. Lisäksi rekisteriin pitäisi luoda pesänjakajan hakemista koskevalle tiedolle paikka, mistä aiheutuisi jonkin verran lisää järjestelmäkuluja. Toimitusosituksen hakeminen voisi lisäksi olla ainoa kyseisestä avioliitosta rekisteriin merkittävä asia, mikä tarkoittaisi sitä, että toimitusosituksen hakemista koskevan merkinnän yhteydessä rekisteriin tulisi lisätä myös kaikki muut puolisoiden tiedot. Ilmoitusvelvollisuudesta käytännössä saatava hyöty ei olisi perusteltavissa siitä viranomaisille aiheutuvaan työkuormaan nähden. Käytännössä ehdotettu sääntely saattaa kuitenkin johtaa siihen, että tilanteissa, joissa entinen puoliso on helposti tavoitettavissa, on käytännössä helpointa edelleen kuulla puolisoa mahdollisesti toimitetusta osituksesta tai vanhentumisen katkaisemisesta. Jos taas entisen puolison asuinpaikka ei ole tiedossa tai hän ei vastaa yhteydenottoihin, ehdotettu lainsäädäntö mahdollistaa vanhentumisen katkaisemisen selvittämisen tuomioistuimilta.

Suomen tuomariliitto ja Helsingin käräjäoikeus kiinnittivät lausunnoissaan huomiota siihen, että ehdotuksesta ei suoraan ilmene, edellyttääkö vanhentumisen selvittäminen väitettä vai tuleeko se tehtäväksi viran puolesta. Ehdotusta on tarkennettu näiltä osin.

Lausunnonantajat kritisoivat mietinnön ehdotusta, jonka mukaan avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sopimuksella voisi sopia myös laissa säädettyä lyhyemmästä vanhentumisajasta. Jatkovalmistelussa esitystä muutettiin niin, että sopimuksella voi sopia ainoastaan avio-oikeuden vanhentumisajan pidentämisestä.

Ehdotus avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten raukeamisesta 10 vuoden kuluttua avioliiton päättymisestä sai laajasti kannatusta. Työryhmän ehdotuksessa ulottaa raukeaminen kaikkiin päättyneisiin avioliittoihin purkautumistavasta riippumatta nähtiin sekä hyviä että huonoja puolia. Muutamat lausunnonantajat esittivät, että ehdotuksen ratkaisu ulottaa joitakin vaikutuksia vain avioeroon tai avioliiton kumoamiseen päättyneisiin avioliittoihin ja joitakin myös puolison kuoleman johdosta purkautuneisiin avioliittoihin on omiaan aiheuttamaan kansalaisissa sekaannusta. Jatkovalmistelussa kuitenkin arvioitiin, että toive symmetrisestä

sääntelystä ei ole riittävä peruste rajata vallinnanrajoitussääntelyn raukeamista vain avioeroon päättyneisiin avioliittoihin. Esitystä ei muutettu tältä osin.

Ehdotus avioliittolain mukaisen yhteisomistusolettaman raukeamisesta jakoi lausunnonantajien mielipiteitä. Erityisesti mietinnössä valittu ratkaisu ulottaa yhteisomistusolettaman raukeaminen myös kuolemaan perustuviin osituksiin sai kritiikkiä. Lausunnonantajat totesivat, että jos avioliitto on päättynyt puolison kuolemaan, ositus tehdään usein käytännössä vasta lesken kuoleman jälkeen. Mikäli leski saisi ehdotetuin tavoin omistusolettaman hallussaan olevaan omaisuuteen kymmenen vuoden jälkeen yhteisomistusolettaman vanhennuttua, tämä voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin perillisten näkökulmassa. Jatkovalmistelussa pohdittiin sitä, miten ensin kuolleen puolison jälkeen tehty perukirja vaikuttaa asiaan, sillä kyseisessä perukirjassa tulisi olla lueteltuna ensin kuolleen puolison ja lesken omaisuudet ensin kuolleen puolison kuolinhetkellä. Jatkovalmistelussa päädyttiin kuitenkin muuttamaan ehdotusta lausuntopalautteen mukaisesti niin, että yhteisomistusolettaman raukeamisen ehdotetaan koskevan vain avioeroon tai avioliiton kumoamiseen purkautuneita avioliittoja.

Esityksen vaikutusarviointeja on laajennettu ja tarkennettu saatujen lausuntojen johdosta. Esitykseen on lisätty tiedonhallinnan muutosten arviointia koskeva alaluku.

Lisäksi jatkovalmistelussa arvioitiin, että mietinnössä ollut ehdotus velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) muuttamisesta on ilmeisen tarpeeton, minkä vuoksi se ei sisälly esitykseen.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Avioliittolaki

35 §. Pykälään ehdotetaan lain ymmärrettävyyden parantamiseksi lisättävän uusi 5 momentti, jossa todetaan, että avio-oikeuden vanhentumisesta säädetään 103 c §:ssä.

66 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksen sisältämät muotovaatimukset ulotetaan koskemaan myös 103 d §:ssä tarkoitettua avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta.

86 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan pykälän 2 ja 3 momentin sisältämät vallinnanrajoitukset ovat voimassa ainoastaan siihen saakka, kunnes avioliiton purkautumisesta on kulunut 10 vuotta. Ehdotuksen mukaan 10 vuoden määräaika alkaa kulua siitä päivästä, jolloin lainvoimainen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu tai jolloin avioliitto on purkautunut puolison kuoleman johdosta. Vallinnanrajoitusten lakkaamisesta ei ole mahdollista sopia toisin.

89 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan kielellistä päivitystä, joka ei muuta säännöksen sisältöä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan 1 momentissa tarkoitettua yhteisomistusolettamaa ei sovelleta, jos avioliiton purkautumisesta avioeron tai avioliiton kumoamisen johdosta on kulunut yli 10 vuotta. Ehdotuksen mukaan 10 vuoden määräaika alkaa kulua siitä päivästä, jolloin lainvoimainen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu. Ehdotetun 10 vuoden määräajan jälkeen puolisoiden välisiin varallisuussuhteisiin sovelletaan yhteisomistusolettaman sijaan yleistä esineoikeudellista hallintaan perustuvaa omistusolettamaa. Entisten puolisoiden voidaan siten lähtökohtaisesti olettaa omistavan myös sellaisen hallussaan olevan omaisuuden, joka on hankittu avioliiton aikana, kun avioliiton purkautumisesta on kulunut 10 vuotta.

103 c §. Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälän 1 momentissa säädetään avio-oikeuden vanhentumisajasta, joka on ehdotuksen mukaan 10 vuotta. Avio-oikeuden vanhentuminen tarkoittaa sitä, että kumpikaan puoliso tai heidän perillisensä ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle. Ehdotuksen mukaan vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona lainvoiman saanut avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu. Avio-oikeuden ei ehdoteta vanhentuvan, jos avioliitto purkautuu puolison kuoleman johdosta. Pesänjakaja tai tuomioistuin ei voi ottaa avio-oikeuden vanhentumista viran puolesta huomioon, vaan puolison tulee osituksessa vedota siihen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Vanhentumisen katkaiseva vaikutus olisi ainoastaan toimitusosituksen käynnistämiseksi tuomioistuimelle osoitetulla hakemuksella, eivätkä esimerkiksi puolisolle osoitettu tahdonilmaus osituksen toimittamisesta tai sopimusositusta koskevien neuvottelujen käynnistäminen katkaisisi avio-oikeuden vanhentumista.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että jos haettu toimitusositus raukeaa, avio-oikeuden vanhentumisaika jatkaa kulumistaan siitä vaiheesta lukien, jossa se oli määräajan keskeytyessä. Säännöksen tarkoituksena on estää tilanne, jossa puoliso hakee käräjäoikeudelta pesänjakajaa ositusta varten ainoastaan estääkseen avio-oikeuden vanhentumisen. Ehdotus johtaa siihen, että avio-oikeus voi pysyä voimassa enintään 10 vuotta ja toimitusositukseen kuluvan ajan sisältämän ajanjakson, jos puolisot eivät ole tehneet avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta.

Ehdotetun 4 momentin mukaan ositusta, jossa avio-oikeus on todettu vanhentuneeksi, ei voida 103 b §:n nojalla sovitella. Mainitun 103 b §:n 3 momentin mukaan osituksen sovittelua koskeva vaatimus voidaan tehdä joko osituksessa tai osituksen jälkeen. Mikäli osituksessa todetaan, että avio-oikeus on vanhentunut, ei ositusta voida sen aikana tai myöhemminkään sovitella. Jos taas osituksen sovittelua koskeva vaatimus tehdään osituksen jälkeen, ositusta voidaan 103 b §:n nojalla sovitella, jos avio-oikeus oli voimassa osituksen toimittamishetkellä.

Avio-oikeuden vanhentuminen tarkoittaa 1 momentin mukaisesti sitä, että puolisolla ei enää ole velvollisuutta luovuttaa omaisuuttaan osituksessa avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle. Tällöin osituksen sovittelu ei 103 b §:n nojalla ole mahdollista, sillä lain 103 b §:n 2 momentin lista sovittelun keinoista on tyhjentävä, ja kaikissa keinoissa on kyse siitä, että puolisoiden tai toisen puolison avio-oikeuden alainen omaisuus määritellään uudelleen. Momentin 1 kohdan mukaan ositusta voidaan sovitella siten, että avio-oikeus poissuljetaan kokonaan tai osittain. Momentin 2 ja 3 kohdan mukaan sovittelu voidaan toteuttaa myös niin, että tietty omaisuus tulee kokonaan tai osittain avio-oikeuden alaan. Koska avio-oikeuden vanhennuttua tasingonluovutusvelvollisuutta ei enää ole, 103 b §:n 2 momentissa lueteltuja keinoja osituksen sovittelulle ei ole mahdollista hyödyntää.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin puolisoiden mahdollisuudesta sopia pidemmästä kuin 1 momentin mukaisesta 10 vuoden vanhentumisajasta avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sopimuksella.

103 d §. Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälässä säädetään avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta.

Ehdotetun 1 momentin mukaan puolisot voivat avio-oikeuden vanhentumista koskevassa sopimuksessa määrätä pidemmästä kuin 103 c §:ssä tarkoitetusta 10 vuoden määräajasta.

Pykälän ehdotetussa 2 momentissa todetaan, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on tehtävä kirjallisesti. Lisäksi momentissa säädetään, että mikäli puoliso on vajaavaltainen tai hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu eikä hän siksi ole oikeutettu itse tekemään avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen. Rajoitus ei merkitsisi sitä, että avio-oikeuden vanhentumisesta sopiminen olisi yksin edunvalvojan päätettävissä. Avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tekeminen ei olisi korostetun henkilökohtainen oikeustoimi, vaan edunvalvojalla olisi asiassa myötämääräämisoikeus. Käytäntö olisi tältä osin sama kuin mitä 42 §:ssä on säädetty avioehtosopimuksesta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen rekisteröinnistä. Ehdotuksen mukaan avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on jätettävä rekisteröitäväksi Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle. Ilmoituksen rekisteröinnistä voi tehdä puoliso. Ilmoituksen liitteenä on oltava jäljennös avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta. Jäljennös voi olla myös sähköisessä muodossa.

Ehdotetun 4 momentin mukaan avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity. Ehdotetun Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain 4 a §:n mukaisesti rekisteröinnin perusteena on rekisteröintiä koskevan hakemuksen vastaanottamispäivä. Rekisteröintiä voi hakea, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva tuomioistuimen päätös on saanut lainvoiman. Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus ei kuitenkaan tule voimaan, jos sopimusta ei ole tehty säädetyssä muodossa eli se ei täytä 66 §:ssä ja tämän pykälän 2 momentissa säädettyjä vaatimuksia. Samoin sopimus ei tule voimaan, jos hakemus on jätetty avio-oikeuden jo vanhennuttua. Sopimuksen rekisteröinti ei siten takaa sitä, että sopimus astuu voimaan, jos sopimusta rasittaa esimerkiksi todistajien esteettömyyttä koskeva muotovirhe.

Ehdotetun 5 momentin mukaan mitä pykälässä säädetään puolisoista, sovelletaan myös puolisoiden kuolinpesiin. Siten puolisoiden lisäksi puolisoiden kuolinpesät voivat olla avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen osapuolena, ja puolison ohella myös puolison kuolinpesä voi hakea sopimuksen rekisteröintiä.

Voimaantulosäännös. Lain voimaantulon osalta on välttämätöntä ottaa huomioon se, että lain hyväksymisen ja voimaantulon väliin jää riittävä aika lain täytäntöönpanoa varten. Ehdotetut muutokset edellyttävät uuden avio-oikeusasioiden rekisterin perustamista Digi- ja väestötietovirastoon.

7.2 Perintökaari

18 Luku **Kuolinpesän hallinnosta**

1 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan tarkennettavaksi niin, että eloonjäänyt puoliso ei ole kuolinpesän osakas, jos puolisolla ei avioehtosopimuksen, avio-oikeuden vanhentumisen tai muun syyn vuoksi ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja. Momentissa tarkoitettuja muita syitä voivat olla esimerkiksi avio-oikeuden poissulkeminen testamentilla tai lahjakirjalla.

Ehdotettu muutos ei asiallisesti muuta momentin sisältöä. Muutoksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi esitykseen sisältyvän avio-oikeuden vanhentumisen vaikutus entisen puolison kuolinpesän osakkuuteen. Avio-oikeuden vanhentumisesta säädetään avioliittolain 103 c §:ssä, jonka mukaan avio-oikeus vanhentuu 10 vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton

kumoamista koskevan päätöksen antopäivästä, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu tai puolisot eivät ole sopineet avio-oikeuden vanhentumisesta toisin.

7.3 Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä

1 §. Lain soveltamisala. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta uudesta lain soveltamisalaan kuuluvasta avio-oikeusasioiden rekisteristä. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tullaan rekisteröimään avioliittolain 103 d §:ssä tarkoitetut avio-oikeuden vanhentumista koskevat sopimukset.

2 §. Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi tieto siitä, että myös uuden avio-oikeusasioiden rekisterin käsittelyn tarkoituksena on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi. Uuden rekisterin käsittelyn tarkoitus on siis sama kuin jo olemassa olevien avioehtoasioiden rekisterin, avoliittoasioiden rekisterin sekä lahjoitusasioiden rekisterin.

4 a §. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavat tiedot. Pykälä olisi uusi, ja se sisältäisi uuteen avio-oikeusrekisteriin tallennettavia tietoja koskevan sääntelyn. Pykälässä säädettäisiin avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavista tiedoista. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetaan tietoja avioliittolain 103 d §:ssä tarkoitetusta avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta. Rekisteriin tallennetaan sopimuksen tehneiden puolisoiden nimet ja syntymäajat. Lisäksi rekisteriin tallennetaan päivämäärä, jona sopimus on tehty. Rekisteriin tallennetaan myös rekisteriviranomaisen nimi, asiakirjan rekisteröintipäivä eli päivämäärä, jolloin rekisteröintiä koskeva hakemus on vastaanotettu, asian tunnistetiedot ja tieto siitä, milloin puolisoiden välinen avio-oikeus sopimuksen mukaan vanhentuu.

10 §. Rekisterien tietojen luovuttaminen. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi tieto siitä, että sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto uudessa 4 a §:ssä säädettyyn avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetuista tiedoista. Avio-oikeusasioiden rekisteristä saa tietoja siis samoin perustein kuin avioehtoasioiden rekisteristä, avoliittoasioiden rekisteristä, lahjoitusasioiden rekisteristä ja vihkimisoikeusrekisteristä.

8 Voimaantulo

8.1 Yleistä

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.4.2026. Lakien täytäntöönpano vaatii kuitenkin uuden Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämän avio-oikeusasioiden rekisterin perustamista, minkä vuoksi ehdotetaan, että lait tulevat voimaan aikaisintaan kuusi kuukautta niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Ehdotetut avio-oikeuden vanhentumista ja vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman raukeamista koskevat säännökset soveltuvat purkautuneisiin avioliittoihin riippumatta siitä, onko avioliitto purkautunut ennen lain voimaantuloa vai sen jälkeen. Säännösten soveltamista ennen lain voimaantuloa purkautuneisiin avioliittoihin ehdotetaan kuitenkin osin rajoitettavaksi.

8.2 Avio-oikeuden vanhentuminen

Avio-oikeuden ehdotetaan vanhentuvan kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antopäivästä, mutta kuitenkin aikaisintaan viiden vuoden kuluttua lakien voimaantulosta. Entisillä puolisoilla on siten käytettävissään vähintään

viiden vuoden määräaika joko toimittaa ositus tai tehdä sen lykkäämistä koskeva sopimus ennen avio-oikeuden vanhentumista. Käytännössä ehdotus tarkoittaa sitä, että jos puolisoiden avioeropäätös on annettu esimerkiksi seitsemän vuotta ennen lakien voimaantuloa, on heillä siirtymäsäännöksen takaama viiden vuoden vähimmäisaika reagoida avio-oikeuden vanhentumiseen. Jos taas puolisoiden avioerosta on esimerkiksi annettu päätös tasan kolme vuotta ennen lakien voimaantuloa, puolisoiden avio-oikeus vanhentuu seitsemän vuotta lakien voimaantulon jälkeen.

Esitetyssä ratkaisussa on pyritty tasapainottamaan toisaalta tarve helpottaa vanhojen toimittamatta jääneiden ositusten aiheuttamien hankalien tilanteiden selvittämistä kuolinpesissä ja toisaalta puolisoiden oikeusvarmuuden tarve ja riittävä ennakkovarautumisen mahdollisuus. Ehdotettu viiden vuoden määräaika osituksen toimittamiselle tai avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tekemiselle on arvioitu kohtuulliseksi. Jos vanhentumissääntelyä ei ulotettaisi avioliittoihin, jotka on purettu päätöksellä ennen lain voimaantuloa, sääntely toteuttaisi tavoitteitaan vasta vuosikymmenten kuluttua. Järjestelmään jäisi valtava joukko vanhentumattomia avio-oikeuksia, ja vanhentumissääntely asettaisi ihmiset eri asemiin suhteessa toisiinsa. Suurimmat käytännön ongelmat esimerkiksi osituksen toimittamista koskevan dokumentaation saatavuudessa liittyvät usein tapauksiin, joissa avioliitto on purettu jo vuosia tai vuosikymmeniä sitten.

Esityksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole antaa ”jatkoaikaa” sellaisille ositusvaateille, jotka on ennen lakien voimaantuloa voimassa olleen oikeuskäytännön nojalla katsottu vanhentuneiksi. Vähimmäismääräaikaa koskevan ehdotuksen tarkoitus ei ole luoda viiden vuoden aikaikkunaa, jonka aikana vuosia tai vuosikymmeniä passiivisina pysyneillä entisillä aviopuolisoilla on mahdollisuus aktivoitua ja esittää vaateita entisen puolisonsa omaisuutta kohtaan.

8.3 Vallinnanrajoitusten raukeaminen

Avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten ehdotetaan raukeavan kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioliiton purkamista koskevan päätöksen antopäivästä tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta, mutta kuitenkin aikaisintaan viiden vuoden kuluttua lakien voimaantulosta. Vallinnanrajoituksilla suojaa saavalla puolisolla on siten vähintään viisi vuotta aikaa vaatia toimitusositusta, hakea tuomioistuimelta turvaamistoimea tai muulla tavoin valmistautua vallinnanrajoitusten raukeamiseen.

Vallinnanrajoitusten raukeamissääntelyn ehdotetaan ulotettavan kaikkiin purkautuneisiin avioliittoihin riippumatta siitä, mikä osa omaisuudesta on vallinnanrajoitusten alaista. Vallinnanrajoitusten ehdotetaan siten vanhentuvan myös silloin, kun ositusperuste on syntynyt ennen 1.1.1988.

Työryhmä arvioi ehdotetun viiden vuoden määräajan olevan vähintäänkin riittävä aika vallinnanrajoituksilla suojaa saavalle puolisolle suojata omat intressinsä. Ehdotettua viiden vuoden määräaikaa puoltaa myös sääntelyn yhtenäisyyden tavoite.

8.4 Yhteisomistusolettaman raukeaminen

Avioliittolain mukaisen yhteisomistusolettaman ehdotetaan raukeavan kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioliiton purkamista koskevan päätöksen antopäivästä. Kymmenen vuoden määräajan ehdotetaan olevan sama riippumatta siitä, onko ositusperuste syntynyt ennen lain voimaantuloa vai sen jälkeen. Siten jos lain voimaantulon jälkeen halutaan tehdä yli 10 vuotta sitten päätöksellä puretun avioliiton jäljiltä ositus, osituksessa ei enää sovelleta

yhteisomistusolettamaa, vaan yleisiä varallisuusoikeudessa sovellettavia omistusta koskevia olettamia.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

9.1 Avio-oikeuden vanhentuminen

Perustuslain 15 §:ssä säädetään omaisuuden suojasta. Tämä ei käsitä ainoastaan omistusoikeuden suojaa, vaan myös varallisuusarvoiset velvoite- ja saamisoikeudet nauttivat perustuslain omaisuuden suojaa. Perustuslaki antaa tosin suojaa vain yksilöllä jo oleville varallisuusoikeuksille. Sen sijaan sellaiset tulevaisuuteen kohdistuvat taloudelliset odotukset, joiden syntyminen riippuu jonkin epävarman ehdon täyttymisestä, eivät nauti perustuslainsuojaa.[36]

Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa omaisuuden suojan ja avio-oikeuden suhteeseen 1980-luvun loppupuolella osituksen sovittelusta säädettäessä. Perustusvaliokunnan tuolloin antamaan lausuntoon (PeVL 13/1986 vp) on myös nimenomaisesti viitattu perusoikeusuudistuksen omaisuuden suojaa koskevissa esitöissä.[37] Lausunnon kohteena olleessa asiassa on kysymys hyvin samankaltaisesta tilanteesta esitettävän avio-oikeuden vanhentumisen kanssa. Valiokunnan lausunnossaan arvioima osituksen sovittelusääntely saattoi johtaa siihen, että puoliso ei avioliittolain pääsäännöstä huolimatta saa toisen puolison omaisuutta avio-oikeuden nojalla, tai että tietty omaisuus on kokonaan tai osaksi sellaista, johon toisella puolisolla ei ole avio-oikeutta. Perustuslakivaliokunta ei nähnyt tässä ongelmia perusoikeuksien suojan näkökulmasta. Valiokunta totesi lausunnossaan, että avio-oikeus ei avioliiton aikana ole perustuslain suojaama varallisuusetuus, sillä avio-oikeudella ei ole reaalista arvoa. Avio-oikeutta sellaisenaan ei voi luovuttaa eikä se myöskään voi joutua pakkorealisaation kohteeksi. Näin ollen ehdotetulle osituksen sovittelua koskevalle sääntelylle ei ollut estettä perustuslain (silloin Hallitusmuodon) näkökulmasta.[38]

Perustuslakivaliokunta totesi osituksen sovittelusääntelyä koskevassa lausunnossaan, että avio-oikeus ei avioliiton aikana ole perustuslailla suojattava varallisuusetuus. Valiokunta ei kuitenkaan suoraan ottanut kantaa siihen, tuleeko avio-oikeudesta jossain vaiheessa perustuslain suojaama varallisuusetuus, ja jos tulee, niin missä vaiheessa tällainen muutos tapahtuu. On kuitenkin huomattava, että osituksen sovittelu, jota valiokunnan lausunto koski, voidaan toimittaa milloin tahansa ositusperusteen syntyhetken jälkeen. Ositus ja sen sovittelu voidaan – ja voitiin jo tuolloin ehdotetun lainsäädännön mukaan – toimittaa myös avioliiton päätyttyä. Perustuslakivaliokunta ei lausuntonsa perusteella nähnyt perusoikeuksien näkökulmasta estettä sille, että avio-oikeuteen puututtaisiin avioliiton jo purkauduttua, kuten avio-oikeuden vanhentumista koskevassa esityksessä ehdotetaan tehtävän. Perustuslakivaliokunta totesi perusteluissaan, että avio-oikeus ei ole perustuslain suojaama varallisuusetuus, sillä avio-oikeudella ei ole reaalista arvoa, koska sitä voi sellaisenaan ei voi luovuttaa eikä se myöskään voi joutua pakkorealisaation kohteeksi. Samat kriteerit voivat koskea avio-oikeutta myös avioliiton päättymisen jälkeen. Avio-oikeutta sellaisenaan ei voi luovuttaa eikä se voi joutua pakkorealisaation kohteeksi, vaikka avioliitto olisi jo purkautunut. Edes osituksen käynnistäminen ei vaikuta asiaan, vaan avio-oikeus synnyttää kuvailtuja

---

[36] HE 309/1993 vp s. 63 ja Pekka Länsineva, Omaisuudensuoja (PL 15 §), s. 549-604 teoksessa Pekka Hallberg – Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen – Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen (Toim.) Perusoikeudet. WSOY Pro 2011, 572–573.

[37] PeVL 13/1986 vp, s. 3.

[38] PeVL 13/1986 vp, s. 3.

varallisuusoikeudellisia vaikutuksia aikaisintaan siinä vaiheessa, kun toiselle puolisolle maksettava tasinko yksilöidään.[39] Ositusta voidaan AL 103 b §:n mukaan sovitella myös osituksen toimittamisen jälkeen, joten vaikuttaa siltä, että perustuslain 15 § ei tarjoa ehdotonta omaisuuden suojaa avio-oikeudelle edes silloin, kun ositus on toimitettu.

Esityksessä ehdotetulla avio-oikeuden vanhentumissääntelyllä on avio-oikeuden toteutumisen kannalta hyvin samanlaisia vaikutuksia kuin 1980-luvulla ehdotetulla osituksen sovittelusääntelyllä. Molemmat sääntelykokonaisuudet saattavat johtaa siihen, että tietty puolisoiden omaisuus on sellaista, johon toisella puolisolla ei ole avio-oikeutta. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 13/1986 vp todennut, että tällaiselle sääntelylle ei perustuslain tarjoaman omaisuudensuojan näkökulmasta ole estettä. Perustuslain turvaama omaisuudensuoja ei valiokunnan mukaan myöskään estä sitä, että ehdotetulla tavalla avio-oikeuteen puuttuvalla sääntelyllä olisi takautuvia vaikutuksia.

9.2 Vallinnanrajoitusten raukeaminen

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolain vallinnanrajoitukset raukeavat 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta. Ehdotetun sääntelyn mukaan omistava puoliso ei enää 10 vuoden jälkeen tarvitsisi entisen puolisonsa lupaa perheen yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön tai yhteisesti käytettävän asuinirtaimiston luovuttamiseen tai siirtämiseen. Avioliittolain vallinnanrajoitukset ovat nimensä mukaisesti rajoituksia henkilön oikeuteen hallita omaisuuttaan ja tehdä siihen liittyviä oikeustoimia. Tällaisten rajoitusten raukeamisesta säätäminen siis osaltaan vahvistaa PL 15 §:llä turvattua omaisuuden suojaa.

Yksi avioliittolain vallinnanrajoitussääntelyn tarkoituksista on suojata perheen elämisen ja asumisen kannalta tärkeän omaisuuden hallintaa ja käyttöä niin, että omistajapuoliso ei pääsisi tekemään koko perheen kannalta vahingollisia oikeustoimia.[40] Vallinnanrajoitusten voi siksi katsoa liittyvän PL 10 §:ssä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa (Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 63/1999, 8 artikla, sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus SopS 8/1976, 17 ja 23 artiklat) turvaamaan perhe-elämän suojaan. Valmistelussa on kuitenkin arvioitu, että 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta puolisoiden välillä ei yleensä tosiasiallisesti enää ole sellaista perhe-elämää, jota PL 10 §:llä on ollut tarkoitus suojata. Näin ollen ehdotettu vallinnanrajoitusten raukeaminen 10 vuotta avioliiton purkautumisesta voidaan myös perustuslailla taatun perhe-elämän näkökulmasta pitää perusteltuna.

9.3 Yhteisomistusolettaman raukeaminen

Esityksessä ehdotetaan säädettävän myös avioliittolain mukaisen yhteisomistusolettaman raukeamisesta. Ehdotettu yhteisomistusolettaman raukeaminen ei kuitenkaan vaikuta irtainten esineiden todellisiin omistussuhteisiin, vaan kyse on esineoikeudellisen olettaman muutoksesta. Esityksen mukaan esineen omistusoikeus ei voi siirtyä puolisolta toiselle ajan kulumisen seurauksena. Siten ehdotettu yhteisomistusolettaman raukeamissääntely ei ole ristiriidassa PL 15 §:ssä taatun omaisuuden suojan kanssa.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

---

[39] Tapani Lohi, Osinko, tasinko ja sivullissuoja. Suomalainen lakimiesyhdistys 2003, s. 79.
[40] Lohi 2023 s. 211–212.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan avioliittolain (234/1929) 66 §:n 1 momentti ja 89 §, sellaisena kuin niistä on 66 §:n 1 momentti laissa 97/2011, sekä

lisätään 35 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 427/2010 ja 1125/2019, uusi 5 momentti, 86 §:ään siitä lailla 411/1987 kumotun 4 momentin tilalle uusi 4 momentti, sekä lakiin uusi 103 c ja 103 d § seuraavasti:

35 §

— —

Avio-oikeuden vanhentumisesta säädetään 103 c §:ssä.

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen, luettelon ja avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen, joista säädetään 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42, 60 ja 103 d §:ssä, on, jotta ne olisivat päteviä, oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Kiinteää omaisuutta koskeva lahjakirja tai suostumus voidaan allekirjoittaa myös kaupanvahvistajan oikeaksi todistamana.

— —

86 §

— —

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitettua suostumusta tai lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta.

89 §

Jos puolisoiden omaisuutta eroteltaessa jonkin irtaimen esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, kumman puolison omaisuuteen se kuuluu tai että se on yhteistä omaisuutta, on puolisoiden katsottava saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua yhteisomistusolettamaa ei kuitenkaan sovelleta, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta on kulunut yli 10 vuotta.

2 luku

Osituksen toimittaminen

103 c §

Avio-oikeus vanhentuu 10 vuoden kuluttua siitä, kun lainvoimainen päätös puolisoiden avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on annettu, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Kun avio-oikeus on vanhentunut, kumpikaan puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle.

Avio-oikeuden vanhentuminen katkeaa, kun puoliso tai puolison kuolinpesä hakee tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu 10 vuoden määräaika keskeytyy 2 momentissa tarkoitetun menettelyn ajaksi, kun pesänjakajan määräämistä koskeva asia tulee vireille. Jos pesänjakajan määräämistä koskeva asia raukeaa, määräaika jatkaa kulumistaan sen keskeytyshetkestä lukien.

Ositusta, jossa avio-oikeus on todettu vanhentuneeksi, ei voida 103 b §:n nojalla sovitella.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa ei kuitenkaan sovelleta, jos osapuolet ovat sopineet pidemmästä määräajasta avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sopimuksella.

103 d §

Puolisot voivat avio-oikeuden vanhentumista koskevassa sopimuksessa määrätä pidemmästä kuin 103 c §:ssä tarkoitetusta 10 vuoden määräajasta.

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on tehtävä kirjallisesti. Jos puoliso vajaavaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi ei ole oikeutettu itse tekemään avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen.

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on jätettävä rekisteröitäväksi Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle. Ilmoituksen rekisteröinnistä voi tehdä puoliso. Ilmoituksen liitteenä on oltava jäljennös avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta.

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity. Sopimus voidaan rekisteröidä, kun avioliiton purkamista koskeva päätös on saanut lainvoiman. Sopimus ei kuitenkaan tule voimaan, jos sitä ei ole tehty säädetyssä muodossa tai hakemus on jätetty sen jälkeen, kun avio-oikeus on vanhentunut.

Mitä puolisoista säädetään, sovelletaan myös puolisoiden kuolinpesiin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20.

Tätä lakia sovelletaan myös avioliittoihin, joiden purkamista koskeva lainvoimainen päätös on annettu tai jotka ovat purkautuneet puolison kuoleman johdosta ennen tämän lain voimaantuloa seuraavin poikkeuksin:

1) avio-oikeus vanhentuu 103 c §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti 10 vuoden kuluttua lainvoimaisen avioliiton purkamista koskevasta päätöksestä, mutta kuitenkin aikaisintaan viisi vuotta lain voimaantulon jälkeen, jos puolisot eivät ole sopineet asiasta toisin;

2) 86 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua lupaa ei tarvita, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta ja lain voimaantulosta vähintään viisi vuotta.

2.

Laki

perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan perintökaaren (40/1965) 18 luvun 1 §:n 1 momentti seuraavasti:

1 §

Kuolinpesän osakkaita ovat perilliset ja yleisjälkisäädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos ositus on toimitettu taikka jos puolisolla ei avioehtosopimuksen, avio-oikeuden vanhentumisen tai muun syyn vuoksi ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ei eloonjäänyt puoliso ole osakas, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja. Se, jolla on oikeus saada perintö tai testamentti vasta toisen perillisen tai yleisjälkisäädöksen saajan kuoltua, on tämän vaan ei perittävän kuolinpesän osakas.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain (1156/2019) 1 §, 2 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti sekä

lisätään lakiin uusi 4 a § seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä, joita ovat avioehtoasioiden rekisteri, avio-oikeusasioiden rekisteri, avoliittoasioiden rekisteri, lahjoitusasioiden rekisteri, vihkimisoikeusrekisteri sekä holhousasioiden rekisteri.

2 §

Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus

Avioehtoasioiden rekisterin, avio-oikeusasioiden rekisterin, avoliittoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi.

— —

4 a §

Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavat tiedot

Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetaan tiedot avioliittolain 103 d §:ssä tarkoitetusta avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta seuraavasti:

1) puolisoiden nimet ja syntymäajat;
2) sopimuksen päiväys;
3) rekisteriviranomaisen nimi, asiakirjan rekisteröintipäivä ja asian tunnistetiedot;
4) tieto avio-oikeuden vanhentumishetkestä.

10 §

Rekisterien tietojen luovuttaminen

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto tämän lain 4, 4 a ja 5-7 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin tallennetuista tiedoista. Kotikuntaa koskevan tiedon voi kuitenkin saada vain, jos tieto on julkinen.

— —

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20_____.

Helsingissä 22.5.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan avioliittolain (234/1929) 66 §:n 1 momentti ja 89 §, sellaisena kuin niistä on 66 §:n 1 momentti laissa 97/2011, sekä

lisätään 35 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 427/2010 ja 1125/2019, uusi 5 momentti, 86 §:ään siitä lailla 411/1987 kumotun 4 momentin tilalle uusi 4 momentti, sekä lakiin uusi 103 c ja 103 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
35 §	35 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	*Avio-oikeuden vanhentumisesta säädetään 103 c §:ssä.*
66 §	66 §
Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen ja luettelon, joista säädetään 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42 ja 60 §:ssä, on, jotta ne olisivat päteviä, oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Kiinteää omaisuutta koskeva lahjakirja tai suostumus voidaan allekirjoittaa myös kaupanvahvistajan oikeaksi todistamana.	Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen, luettelon *ja avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen*, joista säädetään 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42, 60 *ja 103 d §:ssä*, on, jotta ne olisivat päteviä, oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Kiinteää omaisuutta koskeva lahjakirja tai suostumus voidaan allekirjoittaa myös kaupanvahvistajan oikeaksi todistamana.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
86 §	86 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	*Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitettua suostumusta tai lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
89 §	89 §
Jos puolisoiden omaisuutta eroteltaessa jonkin irtaimen esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, kummanko puolison omaisuuteen se kuuluu tai että se on yhteistä omaisuutta, on puolisoiden katsottava saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin.	Jos puolisoiden omaisuutta eroteltaessa jonkin irtaimen esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, *kumman* puolison omaisuuteen se kuuluu tai että se on yhteistä omaisuutta, on puolisoiden katsottava saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin. *Edellä 1 momentissa tarkoitettua yhteisomistusolettamaa ei kuitenkaan sovelleta, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta on kulunut yli 10 vuotta.*
2 luku	2 luku
Osituksen toimittaminen	**Osituksen toimittaminen**
(uusi)	103 c § *Avio-oikeus vanhentuu 10 vuoden kuluttua siitä, kun lainvoimainen päätös puolisoiden avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on annettu, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Kun avio-oikeus on vanhentunut, kumpikaan puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle.* *Avio-oikeuden vanhentuminen katkeaa, kun puoliso tai puolison kuolinpesä hakee tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi.* *Edellä 1 momentissa tarkoitettu 10 vuoden määräaika keskeytyy 2 momentissa tarkoitetun menettelyn ajaksi, kun pesänjakajan määräämistä koskeva asia tulee vireille. Jos pesänjakajan määräämistä koskeva asia raukeaa, määräaika jatkaa kulumistaan sen keskeytyshetkestä lukien.* *Ositusta, jossa avio-oikeus on todettu vanhentuneeksi, ei voida 103 b §:n nojalla sovitella.* *Edellä 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa ei kuitenkaan sovelleta, jos osapuolet ovat sopineet pidemmästä*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	määräajasta avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sopimuksella.
(uusi)	103 d §
	Puolisot voivat avio-oikeuden vanhentumista koskevassa sopimuksessa määrätä pidemmästä kuin 103 c §:ssä tarkoitetusta 10 vuoden määräajasta. *Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on tehtävä kirjallisesti. Jos puoliso vajaavaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi ei ole oikeutettu itse tekemään avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen.* *Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on jätettävä rekisteröitäväksi Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle. Ilmoituksen rekisteröinnistä voi tehdä puoliso. Ilmoituksen liitteenä on oltava jäljennös avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta.* *Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity. Sopimus voidaan rekisteröidä, kun avioliiton purkamista koskeva päätös on saanut lainvoiman. Sopimus ei kuitenkaan tule voimaan, jos sitä ei ole tehty säädetyssä muodossa tai hakemus on jätetty sen jälkeen, kun avio-oikeus on vanhentunut.* *Mitä puolisoista säädetään, sovelletaan myös puolisoiden kuolinpesiin.* _____ *Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .* _____

2.

Laki

perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan perintökaaren (40/1965) 18 luvun 1 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
18 luku	18 luku
Kuolinpesän hallinnosta	**Kuolinpesän hallinnosta**
1 §	1 §
Kuolinpesän osakkaita ovat perilliset ja yleisjälkisäädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Milloin ositus on toimitettu tai puolisolla ei ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ei eloonjäänyt puoliso ole osakas, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja. Se, jolla on oikeus saada perintö tai testamentti vasta toisen perillisen tai yleisjälkisäädöksen saajan kuoltua, on tämän vaan ei perittävän kuolinpesän osakas.	Kuolinpesän osakkaita ovat perilliset ja yleisjälkisäädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso. *Jos ositus on toimitettu taikka jos puolisolla ei avioehtosopimuksen, avio-oikeuden vanhentumisen tai muun syyn vuoksi ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen*, ei eloonjäänyt puoliso ole osakas, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja. Se, jolla on oikeus saada perintö tai testamentti vasta toisen perillisen tai yleisjälkisäädöksen saajan kuoltua, on tämän vaan ei perittävän kuolinpesän osakas.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .

3.

Laki

Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain (1156/2019) 1 §, 2 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 4 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	1 §
Lain soveltamisala	*Lain soveltamisala*
Tässä laissa säädetään Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä, joita ovat avioehtoasioiden rekisteri, avoliittoasioiden rekisteri, lahjoitusasioiden rekisteri, vihkimisoikeusrekisteri sekä holhousasioiden rekisteri.	Tässä laissa säädetään Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä, joita ovat avioehtoasioiden rekisteri, *avio-oikeusasioiden rekisteri,* avoliittoasioiden rekisteri, lahjoitusasioiden rekisteri, vihkimisoikeusrekisteri sekä holhousasioiden rekisteri.
2 §	2 §
Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus	*Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus*
Avioehtoasioiden rekisterin, avoliittoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi.	Avioehtoasioiden rekisterin, *avio-oikeusasioiden rekisterin,* avoliittoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	4 a §
	Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavat tiedot
	Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetaan tiedot avioliittolain 103 d §:ssä

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	tarkoitetusta avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta seuraavasti: *1) puolisoiden nimet ja syntymäajat;* *2) sopimuksen päiväys;* *3) rekisteriviranomaisen nimi, asiakirjan rekisteröintipäivä ja asian tunnistetiedot;* *4) tieto avio-oikeuden vanhentumishetkestä.*
10 §	10 §
Rekisterien tietojen luovuttaminen	*Rekisterien tietojen luovuttaminen*
Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto tämän lain 4–7 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin tallennetuista tiedoista. Kotikuntaa koskevan tiedon voi kuitenkin saada vain, jos tieto on julkinen.	Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto tämän lain *4, 4 a ja 5-7 §:ssä* tarkoitettuihin rekistereihin tallennetuista tiedoista. Kotikuntaa koskevan tiedon voi kuitenkin saada vain, jos tieto on julkinen.
	————
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .
	————